הלכות אישות פרק כ"א (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

כיר את האם — אפילו הילד עיוור ("סומא") — אין מפרידים אותו מאמו מפני "סכנת הולד", אלא כופין אותה להניק בשכר עד 24 חודש. גרושה אינה מקבלת מזונות מן הבעל אפילו כשהיא מניקה את בנו (הוא משלם לה רק שכירות כעובדת), אבל עליו לתת לה — מלבד שכרה — את כל הדברים שהקטן עצמו צריך: כסות, מאכל, משקה, סיכה (שמן לסיכה) וכדומה. אבל אם גירשה כשהיא מעוברת, אינו חייב לתת לה כלום.

3. חידושים וביאורים

* **יסוד חיוב ההנקה (כלפי הבעל, לא כלפי הילד):** ר' יואל אשר מבאר את יסוד ההלכה: חיוב האם להניק את ילדה אינו חיוב ישיר שלה כלפי הילד, אלא חיוב שיש לה **כלפי בעלה** (כחלק מתנאי כתובה / מלאכות). החיוב לפרנס ולכלכל ילד קטן מוטל כולו על האב (כפי שלמדנו בפרק י"ב). לכן, כיון שהתגרשה ואין לה עוד שעבוד לבעל, היא מעיקר הדין פטורה לגמרי ויכולה לומר לו "קח לך את ילדך".

* **גדר "הכירה" בסומא:** ר' יואל אשר מצביע ש"הכירה" אין פירושו דווקא ראייה בעיניים, אלא שהתפתח קשר והיכרות בין הילד לאם (אפילו ילד עיוור מכיר את אמו באמצעות חושים וסימנים אחרים).

* **ראיה חוזרת להלכה י"א (לגבי אכילת דברים הרעים לחלב):** ר' יואל אשר מביא מכאן ראיה עצומה לפירושו בהלכה י"א (שם דובר אם בעל יכול לעכב את אשתו מלאכול דברים המזיקים לחלב משום "שמא ימות הולד"). כאן בגרושה אנו רואים בבירור שאף שהאשה פטורה הלכתית לגמרי מכל שעבודיה לבעל, בכל זאת כשמדובר ב**"סכנת הולד"** אמיתית, אם אינה יכולה להשתמט מעבודה פיזית ובית הדין כופה אותה להניק! מוכח מכך שגם באכילה בוודאי לא היו מניחים לה לעשות דבר המסכן את הילד באמת; ומה שלמדנו שם שאינו יכול לעכב, הוא רק כשאין סכנת הולד אמיתית, אלא חששות רחוקים של הבעל.

* **ההווא אמינא לתת מזונות לגרושה מניקה, וההבדל בין אכילת האם לצורכי הילד:**

* ר' יואל אשר ור' יצחק מעיינים מדוע צריך הרמב"ם לומר "הגרושה אין לה מזונות אף על פי שהיא מניקה" — פשיטא, הרי היא גרושה ואין לה שאר כסות ועונה! הם מבארים שכיון שלמדנו קודם שמניקה מקבלת תוספת מזונות ויין *כדי שיהיה לה חלב טוב לילד*, היינו יכולים לחשוב שגם גרושה המניקה את בנו יכולה לתבוע שיספק לה אוכל טוב יותר כדי שתוכל לייצר חלב לבנו. בא הרמב"ם ואומר: לא! גרושה אינה יותר משכירה ("שכרה"). הוא משלם לה את משכורתה על תפקיד ההנקה, ומן המשכורת עליה לקנות לעצמה אוכל.

* אבל ההוצאות הישירות שהילד עצמו צורך (כסות, מאכל, משקה וסיכה), אותן חייב האב לשלם בנפרד מלבד משכורתה. ר' יואל אשר רצה לכתחילה לומר ש"מאכל ומשקה" מוסב על הזמן *שלאחר* 24 החודשים (כי בשעה שהיא מניקה הילד אינו צריך אוכל), אך ר' יצחק קובע שאפילו תינוק בזמן ההנקה צריך לפעמים צרכים אחרים (מאכל, משקה או סיכה נוספים), והאב צריך לספקם לילד.

* **מדוע מעוברת אינה מקבלת כלום:** ר' יואל אשר מעלה סברא מעניינת: מעוברת צריכה הרי לאכול יותר כדי שיהיה לה כוח ואנרגיה בשביל הילד שבבטנה – לכאורה חלק מאכילתה הוא ממש בשביל הילד, ומדוע אין האב חייב בכך? ר' יצחק עונה שהלכתית אכילת המעוברת אינה נקראת "מזונות לילד". חיוב מזונות לילד מתחיל רק כשהילד בא לעולם.

הלכה י"ז-י"ח

1. לשון הרמב"ם

שלמו חדשיו וגמלתו, אם רצת המגורשת שיהיה בנה אצלה, אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות, אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו. ואחר שש שנים יש לאב לומר אם הוא אצלי אתן לו מזונות, ואם הוא אצל אמו איני נותן לו כלום. והבת אצל אמה לעולם, ואפילו לאחר שש. כיצד, היה האב ראוי לצדקה מוציאין ממנו הראוי לה בעל כרחו וזנין אותה והיא אצל אמה. ואפילו נישאת האם לאחר, בתה אצלה ואביה זן אותה משום צדקה עד שימות האב ותיזון מנכסיו אחר מותו בתנאי כתובה והיא אצל אמה. אם לא רצת האם שיהיו בניה אצלה אחר שגמלתן, אחד זכרים ואחד נקבות הרשות בידה, ונותנת אותן לאביהם, או משלכת אותן לקהל אם אין להם אב והן מטפלין בהן.

2. ביאור הפשט

לאחר 24 החודשים (כשהילד נגמל מהנקה), אם הגרושה רוצה שבנה יישאר אצלה, אין מוציאים אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות, וכופין את האב לשלוח מזונות לילד שם אצל האם. לאחר שש שנים יכול האב לומר: "אם יבוא לגור אצלי אתן לו מזונות, ואם יישאר אצל אמו איני נותן לו כלום." אבל בת נשארת אצל האם לעולם, אפילו לאחר שש. כיצד? אם האב אמוד (בעל יכולת) לתת צדקה, מוציאים ממנו כסף בעל כרחו מדין צדקה וזנים

את הבת אצל האם. אפילו אם האם נישאה לאחר, הבת נשארת אצלה, והאב זן אותה מדין צדקה עד שימות, ואחר כך היא ניזונת מנכסיו מדין תנאי כתובה (מזונות הבנות) בעודה גרה אצל האם. אבל אם האם אינה רוצה להחזיק את ילדיה אצלה לאחר שגמלה אותם – אחד זכרים ואחד נקבות – הרשות בידה לגמרי. היא מוסרת אותם לאב, או (אם אין להם אב) משליכה אותם על הקהל (בית דין / הקדש) והם צריכים לטפל בהם.

3. חידושים וביאורים

* **המעבר מ"כפייה על האם" ל"זכות האם":** ר' יצחק מבהיר את סדר הדברים בהלכות: ב-24 החודשים הראשונים של ההנקה הגרושה בעצם אינה חייבת, ואולי היא רוצה להשאיר זאת לאב, אלא שמשלמים לה או כופין אותה (כשהילד "מכירה" ונמצא בסכנה). אבל לאחר 24 חודש זה מתהפך: כעת זו *זכות* ורשות של האם ("אם רצת") להחזיק את הילד אצלה משום שהיא אוהבת אותו, והאב נכפה לשלוח לשם כסף (אף שזה עולה לו יותר מלהחזיק את הילד אצלו בבית, מחמת החיסרון של "ברכת הבית").

* **האם הדין עד שש שנים הוא לטובת הילד או זכות לאם?** ר' יואל אשר אומר שעד שש שנים ילד חסר אונים וזקוק באופן טבעי לאם; לכן זו אותה סיבה מדוע האב חייב במזונות עד שש (מתקנת חכמים) ומדוע אין מוציאים אותו מן האם ("אין מפרישין אותו" – לטובת הילד). ר' יצחק סבור לעומתו שברמב"ם הדברים "מנותקים" (אינם תלויים זה בזה), וכאן מדובר ב*זכות האם* ("אם רצת המגורשת"), שהרי אם אינה רוצה אין כופין אותה.

* **יסודו של ר' יצחק: הרמב"ם מדבר רק על כסף (מזונות), לא על "משמורת" (החזקת הילדים):** ר' יצחק קובע יסוד גדול בפשט הרמב"ם: כל הנושא כאן ברמב"ם אינו מי מחזיק ב"משמורת" (אצל מי הילד חייב לגור). האב אינו בא לתבוע לאחר שש שנים "אני רוצה שבני יגור אצלי!". האב מדבר רק על *כסף*. לאחר שש שנים (כשחיוב המזונות הוא רק מדין צדקה כדי שלא יהיה כעורב), אומר האב: "אני מוכן לזון אותו, אבל עולה לי יותר מדי כסף לשלוח מזונות לבית האם; אם הוא רוצה לאכול, שיבוא לאכול אצלי." אם האם רוצה להחזיקו אצלה לאחר שש בלי כספו של האב – לכאורה יש לה זכות לכך, אלא שאינה יכולה לכוף את האב לשלוח לשם מזונות. (ר' יואל אשר מעיר שלפי זה הרמב"ם אינו מדבר כלל על מה היה הדין אילו האב תובע באמת את הילד עצמו בלי קשר למזונות).

* **כפייה על צדקה בבת לאחר שש:** אצל בת יש לאם טענה שבת צריכה להיות תמיד אצל האם (אפילו כשיש אב חורג בבית). לכן האב אינו יכול להשתמש בטענה "שתבוא לאכול אצלי". וכיון שהוא אמוד לצדקה, כופין אותו לשלוח את כסף הצדקה לשם אל האם, כי לפי דיני קדימה בהלכות צדקה, ילד שלו קודם לכל שאר העניים.

* **היסוד מדוע אם פטורה לגמרי ("משלכת אותן לקהל") וקושיית הרמ"ך מצד דיני צדקה:**

* ר' יצחק מביא את **המגיד משנה** המבאר את יסוד הדין: אפילו לאב אין חיוב מדאורייתא, אלא חכמים תיקנו חיוב על האב לזון את ילדיו. על אם מעולם לא הטילו חכמים שום חיוב לזון או להחזיק את ילדיה. כל מה שלמדנו הוא רק *זכות* לאם אם היא רוצה להחזיקם, אבל אם אינה רוצה – היא פטורה לגמרי ויכולה להשאירם לקהל.

* ר' יואל אשר מקשה על כך קושיא חזקה (שר' יצחק מציין שזו קושיית **הרמ"ך** הקדוש בהשגותיו על הרמב"ם): הרי זה עתה למדנו שלאחר שש כופין את האב לזון את ילדיו מדין *צדקה* (כי לילד יש דין קדימה בצדקה). כשמדובר בחיוב הלכתי עצמאי לכלכל את הילדים, מילא אפשר להבין שהוא מוטל רק על האב. אבל מדין צדקה – במקרה שאין אב והאם היא אשה עשירה ש"ראויה לצדקה" – הרי האם בוודאי גם היא אמם של הילדים! מדוע יכולה היא להשליך את הילדים על הקהל, ומדוע לא יכפו גם את האם מדין צדקה ודיני קדימה לפרנס את ילדיה שלה?

* *תירוץ/השערה (ר' יצחק):* אפשר שהרמב"ם אכן מודה לכך, והרמב"ם פשוט אינו מדבר על מקרה כזה (שבו האם בעלת יכולת ויכולה לתת צדקה), או שאין זה ברור שהרמב"ם מדבר על מקרה זה.

* **השגת הראב"ד (על בן עד שש שנים) והדיון בפירושו (סברא לעומת ראיה):**

* ר' יצחק מביא את השגת **הראב"ד**, החולק על פסק הרמב"ם שאם יכולה לתבוע שאפילו בן יהיה אצלה עד שיהיה בן שש. בגמרא אכן אין גמרא ברורה לדין הרמב"ם; הרמב"ם חיבר והשווה גמרא באלמנה לגרושה (וקיבל את מסורת **הר"י מיגאש** שההלכה היא "בן אצל האם" עד שש), ולכן הראב"ד חולק. לפי הראב"ד, האב יכול כבר משנתיים (או מתי שירצה) לתבוע שהבן יהיה אצלו, ורק שם ייתן לו כסף לכלכלתו.

* הראב"ד כותב: *"עשיתו כמי שאין הדעת סובלת שנכוף את האב להפריד בנו ממנו עד שיהיה בן שש. והלא חייב לחנכו תורה בין ארבע ובין חמש... ואיך יחנכנו ויגדל בין הנשים?"*. בבת מסכים הראב"ד שהיא שייכת לאם המשגיחה על בנות. אבל בבן אין הדעת סובלת שאפשר לכוף אב שיוציאו ממנו את בנו עד שש. ועוד, אב חייב לחנך את בנו בתורה משעה שהוא יודע לדבר ("תורה צוה לנו משה"), ובגיל ארבע או חמש כבר מתחילים ללמדו תורה (כמו שכתוב "בן חמש למקרא" — אף שהרמב"ם אינו מביא ממש לשונות אלו); כיצד יוכל האב ללמדו תורה אם הוא גדל שם בין הנשים ואין לו אב בבית?

* *מחלוקת בפירוש הראב"ד:*

* **דרכו של ר' יצחק:** עיקר מחלוקת הראב"ד היא מצד הסברא — אין זה הגיוני ("אין הדעת סובלת") לכוף אב להיפרד מבנו (לא רק שאלה היכן צריך לתת כסף, אלא עצם הדבר שלוקחים ממנו את הילד). נקודת החינוך לתורה היא "ראיה" נפרדת שהראב"ד מביא לתמוך בסברתו, כדי שלא יאמרו שזו רק סברא עצמית בלי חיוב הלכתי.

* **דרכו של ר' יואל אשר:** הוא היה לומד להפך: טענת לימוד התורה אינה ראיה צדדית, אלא היא גופא הטעם מדוע "אין הדעת סובלת" — האב צריך שבנו יהיה אצלו כי הוא צריך ללמוד עמו תורה!

* **הוכחת ר' יצחק מן המגיד משנה:** ר' יצחק מוכיח את פירושו מתירוץ **המגיד משנה**: המגיד משנה עונה לראב"ד שלגבי לימוד התורה יכול האב לשלוח שליח (מלמד) או ללמדו תורה מן הצד (לבקרו). אילו כל טענת הראב"ד "אין הדעת סובלת" הייתה רק משום לימוד התורה, הרי מלמד היה פותר את הבעיה לגמרי; אלא משום שלראב"ד יש סברא עצמית שאין לנתק בן מאביו, ולימוד התורה היה רק ראיה לכך, בא המגיד משנה לדחות את הראיה.

תמלול מלא

הלכות אישות – פרק כ"א: מציאתה ומעשה ידיה

פתיחה: דקדוק בהגיית "פרק כ"א"

[#1] **ר' יצחק:** בוקר טוב. היום הוא יום שבו אנו לומדים פרק כ"א, או כ"א? איך צריך לומר: כ"א או כ"א? איני יודע.

ר' יואל אשר: אפשר להשאיר את השאלה פתוחה.

ר' יצחק: אינני יודע דקדוק. כלומר, אני כן יודע דקדוק. התירוץ הוא: אם אומרים בסמיכות, צריך לומר "פרק כ"א". אם אומרים זאת בנפרד, הרי זה "פרק כ"א".

ר' יואל אשר: יש יום טוב ידוע שנקרא כ"א כסלו. צריך לבדוק, איך אומרים אותו? בכ'. אפשר שזה מתאים, עם כסלו זה אינו מתאים.

ר' יצחק: חסידי סאטמר אומרים תמיד בכ'. כן. ייתכן שביידיש כך הוא, אין זו ראיה. אולי זה ביידיש? זה לא בלשון הקודש.

ר' יואל אשר: איך אומרים בארץ ישראל? כ', לא? כן, אומרים כ'. זה עשרים בכ'. כן. טוב. [#2] אם כן, הפרק...

ר' יצחק: קודם צריך לומר יישר כח למי שנותנים את הפרנסה.

ר' יואל אשר: טוב. יישר כח לתומכי השיעור. אומר הרמב"ם כך: פרק כ"א,

---

הקדמה לפרק: מהותו של "מעשה ידיה" – זכות לבעל או חיוב על האשה?

ר' יצחק: אומר מה שאנו עומדים ללמוד, אומר הערה שיש לי בזה, או דבר שצריך לשים לב אליו.

למדנו עד עכשיו, כן, ממש עד עכשיו, למדנו ברמב"ם שאמר שיש עשרה חיובים שהבעל חייב לאשתו, וארבעה דברים שהיא חייבת או שהוא זוכה בהם ממנה. עד פרק כ' למדנו את כל מה שהוא צריך לתת לה, עד אפילו דברים שאינם ממש בשבילה, אלא פרנסת הבנות, שקשורה מעט לכך.

עכשיו אנו מתחילים ללמוד את הדברים שהוא מקבל ממנה. כך למדנו שהוא מקבל ארבעה דברים. בפרק זה נדבר על שניים מהם, בפרק הבא מדברים על הבאים, וכן הלאה.

מהם השניים שאנו לומדים בפרק זה?

1. באופן רשמי, **מציאתה** – אם היא מוצאת משהו. זה דבר שאינני מבין כל כך היכן הוא נוגע. קורה שהולכים ברחוב ומוצאים מציאה? איני יודע בבירור. ועיקר מה שלומדים בפרק זה – המילה מציאה כתובה כאן רק מילה אחת, אין כאן כלום על כך.

2. העיקר שנלמד הוא **מעשה ידיה.**

עכשיו, החידוש שלומדים בפרק זה הוא, שחשבת שמעשה ידיה הוא כעין זכות, שאם היא מרוויחה כסף, היא עובדת, הבעל מקבל זאת. לא, לא שהיא עובדת. מעשה ידים הוא חוב שהיא צריכה לעבוד.

מעניין שלבעל אין שום חיוב לעבוד. כלומר, למדנו, ברמב"ם לפחות לא היה כתוב שהבעל חייב לעבוד. הייתה מחלוקת רבינו תם עם רבינו אליהו האם אפשר לכפות את הבעל ללכת לעבוד משום שכתוב כך בכתובה. אבל ברמב"ם לפחות לא היה כתוב חיוב כזה. אבל לאשה יש חיוב לעבוד. חיוב לעבוד הן כדי להרוויח כסף והן עבודות בית סתם שנשים חייבות לעשות. אלו כל מיני דברים שהיא חייבת לעשות.

כל הפרק מדבר על זה: הן מה שהיא חייבת לעבוד כדי להרוויח כסף, הן מה שהיא חייבת לעבוד בבית, פרטי ההלכות. אבל זה מעניין אותי מאוד: מהיכן לקחו מ"מעשה ידיה" – נראה שזה הפירוש – אבל מעשה ידיה אינו שיש לו זכות, אלא שלהתחתן פירושו, חלק מזה הוא, שהיא צריכה לעבוד, היא צריכה לעשות. [#3]

שיחה: הסברות לחיוב "מעשה ידיה"

ר' יואל אשר: אני חושב שהפשט אפשרי מאוד, משום שמציאתה ומעשה ידיה תיקנו לאחר שכבר יש מצוות שאר כסות ועונה שהבעל צריך לפרנס אותה. החכמים כאילו הביאו את הצד השני – גם משום איבה היה לשון, אולי לא על הדבר הספציפי הזה – זה כמו איזון, שמהצד השני היא צריכה להכניס. ואין זה רק אם היא מוצאת, אלא ממילא זה נעשה חיוב, כמו שחלקו הוא באופן של חיוב. כי הבעל צריך – אם הוא אומר שיש שאלה האם אפשר, האם הוא חייב אז לעבוד.

ר' יצחק: הוא אינו חייב לעבוד. אם יש לו נכסים, הוא חייב לתת. אם אין לו, זה נושא אחר. כן, אבל זה נכון, אני חושב שאשה יכולה לתבוע.

ר' יואל אשר: אשה הרי יכולה לתבוע גט אם הוא אינו מפרנס.

ר' יצחק: הרי הפשט הוא שזה...

ר' יואל אשר: חיוב גמור מצד החוזה שלהם. הרי החכמים הוסיפו לזה מציאתה ומעשה ידיה. ועוד דבר, מעשה ידיה שונה, משום שבהמשך נלמד שיש עוד...

ר' יצחק: עניין מצד דין אחר של "בטלה מביאה לידי זימה", שהבעל יכול לדרוש שאשתו תעבוד לא משום שהוא רוצה את הכסף, אלא משום שהעבודה עצמה היא חוב כלשהו.

ר' יואל אשר: ממילא יוצא מזה באופן אוטומטי, כלומר החיוב הקבוע יכול לבוא מצד אותו עניין. אז הייתי אומר יותר, אנו מדברים עכשיו מעט מבחוץ.

ר' יצחק: אבל הייתי אומר מעט יותר. אין זה רק כמו שאתה מביא שמעשה הידים הוא כנגד מזונות, והיא יכולה אפילו לומר לא זה ולא זה – אולי על זה עצמו יש פרטים מסוימים שהיא אינה יכולה לומר; כן, לא מועיל שהיא אומרת "איני ניזונת ואיני עושה", עדיין היא צריכה לעשות את המלאכות שאשה עושה לבעלה לכאורה, צריך אני לחשוב על כך מיד האם זה כתוב.

אבל נראה עוד דבר, שאין זו רק עסקה. יש כאן נורמליות מסוימת. כתוב כאן כל הפרק שזה תלוי במה שמנהג המדינה. הסדר הרגיל הוא: אדם מתחתן. כן, הבעל אולי הוא האחראי העיקרי על הפרנסה, אבל גם נשים עושות דברים. הן עושות מעט עבודה, עבודת נשים, והן גם מטפלות. אם כן זה כמו שמקובל אצל בני אדם. ייתכן שהחכמים כבר מכניסים זאת למסגרת של כלל כזה. נכון, נכון. הוא יכול לוותר, הוא יכול להתנות תנאי כזה.

ר' יואל אשר: תנאי כזה. אולי הייתי מסביר את מה שאתה אומר, שאילולא החכמים הכניסו זאת לפרטי הדינים, היו אומרים שהבעל צריך לעבוד בשבילה והיא צריכה לעבוד בשביל הבעל. כמו ששני הצדדים צריכים להשקיע. אלא שלא אמרו זאת באופן רחב כל כך, אמרו זאת יותר בפרטי דינים.

ר' יצחק: ואני אומר אפילו פחות מזה. אין הכוונה אפילו להרוויח. יש סדר: מתחתנים, מה פירוש הדבר? הולכים להיות אבא ואמא. האבא עושה דברים של אבא, והאמא עושה דברים של אמא. כך זה הולך בבית. היא מכבסת את הכביסה, והוא עושה קניות. אינני יודע מה, יהיה מה שיהיה, יש סדר מסוים. צריך כבר להגיע לכל ה"זה כנגד זה" – כל אלה פרטי דינים אחר כך, אבל יש סדר רגיל. מתחתנים, הכול אחד, ומתנהגים כמנהג בני אדם, אני חושב.

ר' יואל אשר: נכון, אדם וחוה הרי כבר...

ר' יצחק: היו להם תפקידים וכדומה.

ר' יואל אשר: התורה נכנסת בבריאה. מצד הבריאה...

ר' יצחק: פירושו שני שותפים. הרבה מזה הם דברים שרואים בבירור שזה תלוי בכך, זה הסדר הרגיל, סדר החיים כיצד נוהגים. כן. השאלות מתחילות רק כשזה יוצר בעיה.

כן, הרי אנו לומדים פעמים רבות, כמו שהייתי אומר, שלומדים "שארה כסותה ועונתה". היכן כתוב שארה כסותה ועונתה? שאם קורה שאדם עומד לקחת אמה עבריה, ולקח עוד אחת, שלא יגרע. והיכן כתוב שארה כסותה ועונתה רגילים? זה אינו צריך להיות כתוב. ההלכות, בכלל – אנו כבר לומדים תורה, את ההלכות, לא תורה; את התורה המקורית אפשר לפרש לכתחילה, אבל ההלכות, רוב ההלכות שאנו לומדים הן לאחר שהייתה מחלוקת, לאחר שאירעה צרה כלשהי, אז צריך את ההלכות. כשהכול רגיל, ודאי, מתחתנים, עושים, הכול בסדר.

ר' יואל אשר: לא שואלים שאלות, נכון.

ר' יצחק: נכון. נכון. השאלות הן רק: עכשיו, כשכבר יש שאלה, צריך להגדיר מהו עיקר החיוב, מה אינו, וכדומה. בסדר.

הלכה א': מציאת האשה ומעשה ידיה לבעלה

פירוש המילים "מעשה ידיה"

ר' יואל אשר: טוב. ההלכה היא כך: **מציאת האשה**, כל דבר שהאשה מוצאת, **ומעשה ידיה**, עבודתה – פירושו הן מה שהיא מרוויחה מעבודתה, הן העבודה שהיא צריכה לעשות בשביל הבעל.

ר' יצחק: אה, אה, עוד נראה.

ר' יואל אשר: מעשה ידיה הם **לבעלה**. לא, אני אומר, וזה שהיא צריכה לעשות דברים בשביל הבעל, דברים גופניים כמו שנלמד, פירושו גם מעשה ידיה. מעשה ידיה יכול לפרש מה שהיא מרוויחה מעבודתה, ויכול לפרש את עצמה, ידיה הן כעין הקדש לבעל.

ר' יצחק: מעשה ידיה הם לבעל. לא, הבה נראה. אני חושב שהמילה "מעשה ידים" כאן פירושה כן מה שהיא עובדת, לאחר שהדבר הבא נקרא "מלאכות שהאשה עושה לבעלה".

ר' יואל אשר: אבל המלאכות שהאשה עושה לבעלה נובעות גם הן מכך שמעשה ידיה, משום שאיננו אומרים כאן ריוחים. מעשה ידיה פירושו... לא, יש עוד הלכות שאני זוכר, הלוואי שהייתי זוכר הכול, אבל יש עוד הלכות שבהן ידי האשה הן הקדש לבעל, אי שם בנדרים. היא אינה יכולה להדיר את ידיה, משום שידיה כבר הן הקדש למעשה ידיה לבעלה.

ר' יצחק: כן, אבל ידיים אין פירושו כפשוטו. על כל פנים, מעשה ידים, נראה לי בפרק זה...

ר' יואל אשר: מעשה ידיה פירושו כן שיש לו זכות בידיה, כאילו שהיא צריכה לעבוד הן מלאכות והן להרוויח. שניהם באים מזכותו במעשה ידיה. כל מה שידיה יכולות להפיק. בסדר. **ומה היא עושה לו?**

המלאכות לפי מנהג המדינה (אריגה, רקימה, טוויה)

ר' יצחק: מה היא צריכה לעשות? כאן הוא מדבר על מה שהיא צריכה לעשות תמורת כסף, לא על מה שהיא צריכה לעשות בהמשך.

ר' יואל אשר: מה היא צריכה לעבוד? כן. אומר הרמב"ם: זה **הכל כמנהג המדינה**. לפי מה שהמנהג באותה מדינה, במה שהנשים הרגילות מרוויחות. ומה היו נשים עושות במדינות שמדברים עליהן? דברים הקשורים לבגדים, הכנת בגדים.

אז **מקום שדרכן לארוג**, המקומות שבהם המנהג של אותו מקום היה שהכינו בגדים על ידי אריגה. אריגה פירושה קליעה, סריגה?

ר' יצחק: אריגה פירושה לארוג, כן. לעשות מחוטים בד, זה פירוש **אורגת**, כן.

ר' יואל אשר: כן. **לרקום רוקמת**. לרקום פירושו כמו רקמה, לעשות צורות יפות על בד.

ר' יצחק: אה, זו כבר הדרגה הבאה.

ר' יואל אשר: לאחר האורג. האריגה עושה את הבד, מצרפת חוטים לבד בצורה כלשהי, ולרקום פירושו כבר לעשות עיטורים או לחרוט דברים, לתפור דברים על הבד.

או במקומות שבהם המנהג הוא **לטוות צמר או פשתן, טווה**.

ר' יצחק: היא עושה זאת. טווה היא הדרגה שלפני האורג, מדובר על עשיית החוטים.

ר' יואל אשר: לוקחים צמר גולמי או פשתן – צמר מבהמות או כותנה מצמח – ועושים מהם...

ר' יצחק: פשתן הוא פשתן. כותנה לא הייתה בזמן החכמים, איני יודע. בכל אופן...

ר' יואל אשר: הם מאותה משפחה, נדמה לי?

ר' יצחק: איני יודע, זה דבר צומח שעושים ממנו, נכון.

ר' יואל אשר: מה שעושים ממנו. הוא כבר יאמר שזה תהליך קשה, לקחת פיסות שיער ולעשות מהן חוט הוא תהליך קשה יותר. אומר הרמב"ם כך:

ר' יצחק: רגע אחד, קודם **ואם היה**, כן לפני כן.

ר' יואל אשר: כן, בסדר. אם כן מעשה ידיה שדורשים ממנה שתעשה עבודה, אומרים עבודה של הכנת בגדים. איזה חלק מהתהליך? נראה שכל עיירה עשתה את שלה, או שבכל אזור היה מקובל שם שזו עבודת נשים שעושים. כן, כמו שבלייקווד יש רבות שעוסקות בחיוב רפואי, זה היה העסק שהנשים נכנסו אליו: אריגה, רקימה וטוויה.

אומר הרמב"ם: **ואם היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו**, אם הדרך היא שהן מוכשרות מאוד ו...

ר' יצחק: הן עושות את כל הדברים האלו.

ר' יואל אשר: עד כמה יכול הבעל...

ר' יצחק: לדרוש שהיא תעשה הכול? הכוונה שאין מנהג מסוים.

ר' יואל אשר: כל אחת עושה משהו אחר. אם העיר עושה את כל הסוגים – יש כל המינים, יש מפעלים כאלה ומפעלים כאלה – אינו יכול לדרוש ממנה לעשות, לטוות את הפשתן.

ר' יצחק: וגם לא לארוג לכאורה.

ר' יואל אשר: לא, לטוות, לעשות את הטוויה. האריגה... לא, הטוויה בצמר. את הדברים האחרים הוא יכול כן להמשיך לדרוש ממנה. הוא אומר לגבי טוויית הפשתן,

הלכת טוויה בצמר לעומת מלאכות אחרות

ר' יצחק: אבל הוא אומר בהמשך, **"והטווי הוא המלאכה"**. כלומר, יש נשים שעושות אריגה, ויש נשים שעושות בפשתן, יש כל מיני דברים. אבל מה שאפשר לכפות לפי מה שהרמב"ם אומר כאן הוא רק דבר אחד: רק טוויה ורק בצמר. והרמב"ם מסביר את שני הדברים: מדוע רק בצמר? כן, משום שבפשתן יש חשש כלשהו.

ר' יואל אשר: אני רוצה להבין, רק במקום שבו טווים רק פשתן,

ר' יצחק: יוכלו כן לכפות.

ר' יואל אשר: כשיש לך את הבחירה, אינו יכול לכפות אלא על טוויה בצמר. מדוע?

ר' יצחק: רק על טוויה בצמר.

ר' יואל אשר: כן. אתה אומר, על אריגה ועל רקימה אין כפייה לעולם? מדוע?

ר' יצחק: אלא אם כן זה הדבר היחיד באותה עיר. אם יש יותר מאפשרות אחת, המינימום,

ר' יואל אשר: הדבר היחיד שאפשר

ר' יצחק: לכפות הוא הטוויה בצמר.

הטעם שאין כופין על פשתן

ר' יואל אשר: אה, הרמב"ם מונה שני דברים אחרים: מדוע לא פשתן, ומדוע לא האחרים. מדוע טוויה עדיפה על האחרים? אומר הרמב"ם, הסיבה שאפשר לכפות רק על צמר ולא על פשתן היא משום **"שהפשתן מזיק את הפה ואת השפתים"**.

ר' יצחק: כנראה שהוא שורט, פשוט. כן, הפשט הוא... הוא אומר שהיו משתמשים ב

ר' יואל אשר: פה בתהליך הכנת הפשתן, צריך פעמים רבות להרטיב אותו מעט, היו מלקקים אותו, או משהו כזה, מרטיבים אותו מעט ברוק. כך הוא אומר, **"מזיק את הפה ואת השפתים"**.

ר' יצחק: חשבתי שפשוט הוא דוקרני,

ר' יואל אשר: פשתן דוקרני יותר מ... כנראה.

ר' יצחק: הוא אומר פשוט שזה נכנס לפה, משום שמכניסים אותו איכשהו לפה, בסדר.

מעלת הטוויה כמלאכת נשים

ר' יואל אשר: [[#2]] ממילא, כיון שזה דבר קשה, אין זה הוגן לכפות זאת על האשה כשיש אפשרויות אחרות. ומדוע באמת כופים רק על טוויה כשיש אפשרות של טוויה ואחרות? משום ש**"הטווי הוא המלאכה המיוחדת לנשים"**. טווי, הוא מבטא **"טווי"**, הוא **"המלאכה המיוחדת לנשים"**, היא עבודה המתאימה לאשה, **"שנאמר"**, כמו שרואים במשכן, **"וכל אשה חכמת לב"**, כל הנשים שהייתה להן חכמה, **"בידיה"**, שהייתה להן הבנה בטוויה, עשו בידיהן את מלאכת הטוויה.

ר' יצחק: כן, באמת אין צורך לומר זאת מכאן, משום שזו גם עובדה.

ר' יואל אשר: לא, לא לומדים ממלאכת המשכן, אני חושב שאין זה לימוד מפסוק, אלא זה מראה לנו שטוויה היא אולי הקלה ביותר או המתאימה ביותר לאשה.

דרכו של הרמב"ם לפי המגיד משנה והמציאות ההיסטורית

ר' יצחק: זה מקור, כן. זו הבנתו של הרמב"ם, אין כתוב בבירור בגמרא שאפשר לכפות רק על זה, כך הבין הרמב"ם, כך אומר המגיד משנה. משום שהרמב"ם רואה שכל הזמן מדברים, בגמרא כתובה גם כמות מסוימת כמה אפשר לכפות אותה לעשות, הרמב"ם אינו מביא זאת, משום שעל זה נראה, אומר המגיד משנה, חשב הרמב"ם שזה תלוי לפי המקום, על זה אי אפשר לומר שיעור. אבל זה כן, כלומר, זה דבר כללי.

אני חושב דווקא שכך באמת היה, כלומר עד ממש לאחרונה, עד המהפכה התעשייתית במאה התשע עשרה, כל הנשים בכל העולם היו טוות צמר. זה היה סדר הנשים, ישבו עם כזה, אחר כך היו מעין מכונות עם כזה, איך זה נקרא? הגלגל.

ר' יואל אשר: סריגה... לא סריגה. המחט הארוכה אתה מתכוון?

ר' יצחק: כן, טוו. אה אה, הגלגל.

ר' יואל אשר: עשו חוטים.

ר' יצחק: כי צריך לזכור, לא היו מכונות שעושות את זה. כל בית היה צריך שתהיה לו שלמה, איך קוראים לזה? יכולת לייצר את הסחורה. בקיטשע אחת לוקחת, אינני יודע, חודש ימים לטוות.

ר' יואל אשר: אשה הייתה צריכה לדעת לקחת ולגזוז בהמה ולעשות ממנה בקיטשע. אין לנו בכלל מושג, אצלנו כבר קונים מוצר מוגמר.

ר' יצחק: לגזוז את הבהמה היה מישהו שגזז... לעשות את הבקיטשע זה היה אורג וטווה.

ר' יואל אשר: זו הייתה העבודה, אבל אין בזה שום הבדל.

ר' יצחק: האשה ידעה רק לטוות, את זה היא עשתה. ועוד דבר חשוב, את זה עשו בבית. אתה כל הזמן אומר מפעל. מפעל זה כאשר יש מפעל, כבר לא צריך שיעשו את זה. את זה עשינו בבית. ישבו, לקחו הביתה סל עם קצת, איך קוראים לזה? צמר, וישבו כשלא היה מה לעשות עם הזמן, כשהילדים הולכים לחדר

ר' יואל אשר: אז עשו את זה.

ר' יצחק: אז אין כאן שום חיוב, מי שרוצה לומר שנשים צריכות ללכת לעבוד, זה לא כתוב.

ויכוח בפשט הרמב"ם: גדר "הכל כמנהג המדינה"

ר' יואל אשר: אה, לא, אבל אני מתכוון כך. אני חושב שאתה צריך לעשות את העריכה שלך קצת אחרת. אמרתי כך: "**מה היא עושה לו הכל כמנהג המדינה**". נקודה.

ר' יצחק: כאן באה נקודה.

ר' יואל אשר: ותתחיל שורה חדשה. למה? הבה נבין זאת כך. המציאה ומעשה ידיה מעולם לא פג תוקפם, אתה אומר, היום הולכים למפעלים. אם כן עלינו ללמוד כך: מציאת האשה ומעשה ידיה הוא כמנהג המדינה, מה מקובל שנשים נשואות יוכלו לעשות פרנסה כדי לעזור לבעל? אחר כך מתחיל הרמב"ם הלכה חדשה: "**מקום שדרכן לארוג**".

ר' יצחק: העובדה היא שמה שהרמב"ם מתכוון הוא פשוטו כמשמעו זה, כי זה בנוי על משנה, על גמרא, תוספתא, אינני יודע, כל זה הוא נושא של אורג ורוקם, הרמב"ם לקח את זה ממקום כלשהו. הוא מביא,

ר' יואל אשר: אין בזה שום הבדל.

ר' יצחק: אבל הדרך שבה צריך לפסק היא כמו שכתבתי, שהאורג ורוקם הוא דרכו של הרמב"ם, כי הרמב"ם בא עם חידוש שטוויה אינה תלויה במקום. כי זה הרמב"ם, כן, זו ההלכה לכל הדורות. טוויה אינה תלויה במקום, דברים אחרים יכולים להיחשב רק אם הם נהוגים באותו מקום. זו כוונת הרמב"ם במה ש

ר' יואל אשר: הרי הרמב"ם רוצה גם, נניח אם מישהו מקבל את הרמב"ם גם כספר שאומר לנו מה צריך לעשות עכשיו.

ר' יצחק: כי אמרו,

ר' יואל אשר: מי יודע מה מנהג הנשים באזור הזה להרוויח, ועל זה אתה מחויב? הרמב"ם לא אומר את ההלכה משום שהוא רוצה לומר לנו משהו שכתוב במשנה.

ר' יצחק: ברמב"ם לא כתובה ההלכה הזו. אתה רוצה לומר את הסברא.

ר' יואל אשר: כן כתוב, אז תאמר אחרת. תאמר כך: "**מה היא עושה לו הכל כמנהג המדינה**". זה לא נכון. אתה טועה, כי תראה, נקודה. העובדה שהרמב"ם לוקח את זה ממשנה שהייתה לה משמעות אחרת עדיין אינה אומרת שהרמב"ם לא לומד כך.

ר' יצחק: אבל אתה הרי לא קורא נכון את הרמב"ם. זה לא נכון. הרמב"ם קורא את זה בדיוק כך: יש דברים שתלויים במנהג המדינה, ויש דברים שאינם תלויים במנהג המדינה. זו הנקודה של ההלכה. הנקודה אינה לומר שהכל כמנהג המדינה. זה לא מה שהרמב"ם אומר. אם אתה רוצה לעשות

ר' יואל אשר: חידוש חדש, אבל זה לא כתוב ברמב"ם. בשורה הזו הרמב"ם לא נקרא כך. הוא נקרא כמו שכתבתי,

ר' יצחק: כמו שאתה יכול לראות ממה שהרמב"ם בנוי עליו. אם אתה רוצה לומר חידוש חדש, שיש סתם כך חיוב לעשות כמנהג המדינה.

מקורות הרמב"ם במשנה ובגמרא

ר' יואל אשר: מנהג המדינה. האם אפשר סתם כך? לא, אני מעכב. אבל, לא, שוב, אני שואל שאלה אחרת, רבי יצחק, כאשר הרמב"ם מביא... אנו יודעים שמקור הרמב"ם הוא משנה, מה כתוב שם במשנה? אי אפשר ללמוד כך. נניח...

ר' יצחק: למדת את המשנה?

ר' יואל אשר: לא למדתי עכשיו את המשנה.

ר' יצחק: אה, או, סליחה.

ר' יואל אשר: לא ידעתי על המשנה בדיוק.

ר' יצחק: טוב מאוד. במשנה כתוב:

ר' יואל אשר: "אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה".

ר' יצחק: עד כאן... לא לא, זה... במשנה כתוב... וואו, זה עף. אני לא יכול כך, לא, אני לא יכול יותר, מה קורה כאן? בסדר, זה לא זה. המשנה לא כאן, הוא לא מביא נכון. במשנה... אה, יש לי את זה. במשנה כתוב שאשה עושה הרבה דברים, **"ועושה בצמר"**. לא כתוב במשנה בכלל שום דבר אחר.

ר' יואל אשר: [[#3]] בסדר, נו, הרי הרמב"ם הכניס כאן: **"הכל כמנהג המדינה"**.

ר' יצחק: את זה הוא לקח ממקום כלשהו. הוא לא המציא את זה בעצמו. כמו, תראה, כמו שהוא מביא כאן, תראה. הרמב"ם... בגמרא כתוב, בירושלמי ובתוספתא ובגמרא כתוב שבצמר דוקא בצמר, שאי אפשר לכפות דברים אחרים. הרמב"ם הבין מה? שזה בא לומר,

ר' יואל אשר: שמה שהוא אומר הפשתן קשה לפה ושפתים, מצריך שהוא אינו יכול...

ר' יצחק: כן כן, זה דוקא במקום, כלומר, אפשר לכפות דברים אחרים רק במקום שנהגו. יכול להיות שבאותם מקומות אי אפשר לכפות זאת, לא ידוע בבירור. לא, הוא כן אומר, **"אם היה דרך נשי העיר"**. כן.

האם אפשר להשוות מלאכות הבית ליציאה לעבודה

ר' יצחק: לא כתוב ברמב"ם, כמו מה שאמרתי לפני דקה, שהטוויה בצמר הייתה עבודה נשית, זה לא אותו דבר כמו לומר שבלייקווד מנהג הנשים ללכת לעבוד בגביית חשבונות רפואיים, כי זו אשה, היא יושבת בבית, ואחרי ההשכבה, הכנת ארוחת ערב, אינני יודע מה עושים, היא יושבת ב...

ר' יואל אשר: מה עם שאר שעות היום? כשהיא לא מכינה ארוחת ערב.

ר' יצחק: זה לא קשור לשעות היום, זה הרי קשור לסדר שבו היא יושבת בבית. לא כתוב שאפשר לומר לנשים ללכת למכור בשוק אם המנהג הוא למכור בשוק. זה סוג אחר של מצב, אינני יודע. אתה לא יכול כאן להוכיח מ... אי אפשר לכלול כך במקורות שינוי כה גדול בסדר החיים. קשה מאוד לומר שזה מה שהכוונה.

אתה יכול לומר סתם סברא שזה מקובל כך, לא צריך שום משנה, אתה יכול סתם לומר: אנשים נשאים אדעתא דהכי שינהגו כמנהג בני אדם, וכך הוא המנהג. אין בעיה, אינני צריך שום משנה קשה ואינני צריך שום רמב"ם קשה. אבל לומר שזה כתוב ברמב"ם,

ר' יואל אשר: לא יודע. זה רק מה שכותב איכא גאון. אתה יודע? גם המברר למד כך?

ר' יצחק: לא.

ר' יואל אשר: הוא לא שם נקודה. לא, לא, לא הבנתי.

ר' יצחק: אצל איכא גאון. אני אומר מה הפירוש, ולא שאני צודק שזה הפירוש. אלא זה הרי כל ההמשך. כל ההמשך של ההלכה הוא, שמה שאין כן על זה אין מנהג המדינה. זה הרי החידוש: טווה בצמר אינו תלוי במנהג המדינה. אם כן, מנהג המדינה פירושו דוקא הדברים שתלויים במנהג, אבל טוויה צריך תמיד. על זה כתוב במשנה,

משמעות "כופה" בהלכה

ר' יואל אשר: "ואלו המלאכות"... זה פרט האם אפשר לכפות. אבל האם האשה... כל העניין הוא לכפות. האם מעשה ידיה הולך לבעל? האם לאשה יש חיוב לתת? לא,

ר' יצחק: מעשה ידיה לבעל, זה... כל ההלכה לא מדברת על זה. כל ההלכה מדברת על מה שהיא צריכה לעשות. הכל מדברים על לכפות.

ר' יואל אשר: אלא מה? לכפות!

ר' יצחק: תיכף נראה האם כופים, האם מכים אותה. אפשר לומר: לכי תעשי! שוב, לומר... היא יכולה להתווכח.

ר' יואל אשר: לומר זה לא שווה כלום. לכפות זה עניין אחר. הלכה, כשהוא אומר לכפות הוא מתכוון שהיא מחויבת. הוא לא מתכוון האם מכים אותה. זה נושא אחר. כל ההלכה מדברת על מה שהיא מחויבת, שהיא מחויבת לעשות מה שהמנהג. כן, היינו כופה. אומר... על זה הוא לא יכול לכפות אותה, אבל

ר' יואל אשר: האם איזה מעשה ידיה הולך לבעל? האם לאשה יש חיוב ללכת? לא.

ר' יצחק: מעשה ידיה לבעלה הוא, כל ההלכה לא מדברת על זה. כל ההלכה מדברת על מה שהיא צריכה לעשות. הכל מדברים על לכפות, אלא מה, לכפות? תיכף נראה האם כופים,

ר' יואל אשר: האם מכים אותה. אפשר לומר, לכי תעשי. שוב, לומר זה לא שווה כלום. לכפות זה עניין אחר. הלכה, כשאומרים לכפות הוא מתכוון שהיא מחויבת.

ר' יצחק: הוא לא מתכוון האם מכים אותה. זה נושא אחר. כל ההלכה מדברת על מה שהיא מחויבת, שהיא מחויבת לעשות מה שהמנהג.

ר' יואל אשר: "אינו כופה" אומר, על זה הוא לא יכול לכפות אותה, אבל... אלא מה? הוא יכול לומר לה, בבקשה, את יושבת בבית על הספה ולא עושה כלום. לא, לא זה. למה? חז"ל לא... אין הלכות ל

ר' יצחק: מה לדבר עם אשה. אתה יכול לדבר איתה ולומר, את זה לא, על זה מדברים? כל ההלכה מדברת על לכפות. למה,

ר' יואל אשר: הרי אפשר כן לומר, במה אשה מחויבת? לא, אין דבר כזה. כמו שהיה להם אצל הבעל, קודם הוא מחויב בשאר כסות, ואחר כך נכנס הפרט אם הוא נסע, איך עושים זאת ואיך גובים ממנו. כל ההלכות כאן הן כפייה.

שקלא וטריא: כיצד ללמוד "הכל כמנהג המדינה" והיישום להלכה בזמננו

ר' יצחק: מעשה ידיה לבעלה פירושו שהיא חייבת לעבוד. אין פירושו שראוי שתעבוד, היא חייבת. במה היא חייבת? היא חייבת

רק בזה, רק בזה, זה מה שאנו לומדים כאן. רק הפסוק הזה... רק בטוויה. והרמב"ם הרי נותן סברא. זה מה, גם זה הוא... לא,

ר' יואל אשר: היא לא חייבת רק בטוויה, לא. הוא כן אומר. שאם היא יכולה לעשות או טוויה או דברים אחרים, יכפו אותה על טוויה. אם יש רק אריגה או רק ריקום, יוכלו לכפות אותה על זה.

ר' יצחק: כן.

ר' יואל אשר: אם זה המנהג בעיר. אם המנהג בעיר לעשות אריגה או ריקום,

ר' יצחק: יכפו אותה. אין בעיה, אם יש את המנהג. מה פירוש, מה הפשט? ודאי שיכפו אותה.

ר' יואל אשר: כן, למה שלא תאמר את אותו דבר כשמנהג המדינה הוא כל דבר אחר, המנהג הוא להיות מורה? מה, הרמב"ם לא רצה שיישארו תקועים לעולם ועד עם חוטים, זה חלק מסדר החיים. אבל העיקר הוא הרי הרעיון שבדבר, שהאשה צריכה לעשות עבור הבעל. מה שנכנס בתוך כל המסגרת של הבעל נותן שאר כסות, ותיקנו,

ר' יצחק: הם תיקנו. אני לא מסכים. זו תורה יפה מאוד שאתה אומר, זו סברא טובה.

ר' יואל אשר: מסכימים שזו סברא טובה, אבל זה לא כתוב בתורה. יכול להיות שהרמב"ם שם נקודה אחרי המילים "**הכל כמנהג המדינה**". משום שאתה יודע על משנה כלשהי, זה לאו דווקא. אפשר ללמוד כך פשט ברמב"ם, אפשר לפרש ולערוך זאת כך. אני לא עשיתי את העריכה, ממילא אני הולך ל... מדבר רק דברים,

ר' יצחק: כי ברור שהוא יכול לכפות אותה רק על דברים שהם מלאכות נשים, דברים שאינם מזיקים. כן? אם אין. אין, דרך אגב,

ר' יואל אשר: בכל מקום יש יותר מאחד,

ר' יצחק: יותר מדבר אחד שאשה יכולה לעשות, יותר ממנהג אחד. תן לי להמשיך. שאם יש יותר מדבר אחד שהיא יכולה לעשות, הוא יכול לכפות אותה רק בטוויה. הרמב"ם אומר כך, כן? היא לא יכולה לעשות כלום. המקום, אם יש עיר שאין בה שום מנהג, הוא לא יכול לכפות כלום. יש יותר ממנהג אחד, אשה אחת עושה כך, אחרת עושה כך,

ר' יואל אשר: הוא יכול לכפות אותה רק, זה הרמב"ם, נשים עובדות.

ר' יצחק: "**ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו**", כלומר אין מנהג, אחת עושה כך, אחת עושה כך, אחת עושה כך, הוא לא יכול לכפות אותה כלום אלא טווה בצמר. עכשיו, לייקוד היא עיר כזו. אין דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, ועוד כמה, אז אפשר, אומר הרמב"ם, אתה יכול לכפות אותה רק טווה בצמר. זה מה שהרמב"ם אומר. הרמב"ם אומר, מה פירוש? ודאי. חוץ מאם יש מנהג

ר' יואל אשר: המדינה שהוא מסוים.

ר' יצחק: לא, לא.

ר' יואל אשר: לא. מה פירוש לא? אני לומד אחרת את קטע הרמב"ם הזה. אבל הוא לא מרשה. אני הולך לומר לך איך אני לומד את זה, אבל אני הרי לא יכול,

ר' יצחק: כי הוא עושה רעש. אני יכול לעשות לכם רעש.

ר' יואל אשר: [[#2]] אז אני לומד כך, "**מה היא עושה לו הכל כמנהג המדינה**". חז"ל תיקנו שאשה צריכה לעבוד ולהביא כסף לבעל. אומר עכשיו הרמב"ם, נקודה. אומר עכשיו הרמב"ם, הרמב"ם הולך להביא דוגמא מסוימת. ועכשיו תצטרך ליישם את הדוגמא במקומך כך. אם יש עבודות מסוימות, אתה לא יכול לומר שאשתך תהיה שוטרת, כי זה מזיק, כי זה קשה. אם כן צריך רק למצוא את מה שיהיה אז דומה לטוויה.

ר' יצחק: קודם כל אתה קורא בדיוק,

ר' יואל אשר: אתה קורא,

ר' יצחק: אתה לא יכול לקרוא משפטים, זה לא נכון. כי אין דבר כזה נקודה, ואחר כך מתחיל "**מקום**", ברור שהמשפט לא עובד, כי משפטים עובדים,

ר' יואל אשר: לך לבינה המלאכותית,

ר' יצחק: הרי אתה לא יכול לכתוב משפט כך, אי אפשר. "**מקום שדרכן**", לפי, ה"מקום" הוא המשך של "**הכל כמנהג המדינה**". אין בזה ספק, כי הרי זה מה שהוא אומר. ויש דברים שאינם תלויים במנהג המדינה.

ר' יואל אשר: טווה בצמר אינו כמנהג המדינה,

ר' יצחק: אלא בכל מקום הוא יכול לכפות אותה.

ר' יואל אשר: מקום שבו עושים גם טווה בצמר, שבו יש אריגה, רקימה וטווה בצמר, כשזו אחת האפשרויות, מתחיל מה הן כן האפשרויות. לא, זה לא כתוב. הרמב"ם לא האכיל בכפית, אבל זה מה שהרמב"ם אומר כשהוא אומר "**הכל כמנהג המדינה**", מה שהוא הכניס שם.

ר' יצחק: אז השאלה: כל מקום שעושים בו כל מיני דברים, על איזה מהם הוא יכול לכפות אותה? אז השאלה: על איזה מהם הוא יכול לכפות אותה? על כלום, נכון? נניח שיש עיר שעושים בה הכל חוץ מטווה בצמר, אתה תקוע, אין שם הלכה. מה עליי לעשות?

ר' יואל אשר: אז האפשרויות יהיו אחרות. יש מקומות שבהם האפשרויות הן אריגה, רקימה, טוויה. יש מקומות שבהם האפשרויות אחרות. למה שתיפטר, למה שהבעל יצטרך פתאום לפרנס בלי שיהיה לה החיוב של מעשה ידיה? רגע אחד,

ר' יצחק: אתה אומר סברות. אני אומר פשט. תפסיק להתלהב מהסברא שלך. עכשיו השאלה היא מה כתוב, לא הסברא. אני מסכים עם הסברא שלך, הסברא שלך היא סברא טובה. אין בעיה. כשיעשו תקנת חכמים חדשה שיהיה מנהג המדינה, יכתבו כמו שאתה אומר. עכשיו מדברים על התקנה שכתובה במשנה וברמב"ם.

ברמב"ם כתוב שאם יש מקום שעושים בו כל מיני מלאכות, אי אפשר לכפות אותה על אף אחת מהן. כך כתוב במהר"ם. כלומר מה שכתוב, אפשר לכפות אותה רק להכין לו סעודה, כי יש על זה פסוק שזה מה שנשים עושות, אף בלי הפסוק. זה מנהג הנשים. מהו מנהג הנשים שעושים בזמננו? אין דבר אחד שהוא מנהג הנשים. יש אלף דברים, ואלף דברים זה כאילו אין. רק אם יש דבר אחד.

ר' יואל אשר: הרמב"ם אומר "**והטוויה היא המלאכה המיוחדת לנשים**". הוא מדבר על מצב שבו האפשרויות הן אריגה, רקימה וטוויה. כשהאפשרויות הן אחרות, הרי נכתבה על כך אחר כך משנה. הדיין צריך להוציא את הרמב"ם ולשאול: מהן האפשרויות בעיר הזאת? יאמרו לו: במקום אריגה נכנס חיוב חשבונות רפואיים, ובמקום רקימה נכנס מה שזה לא יהיה, אמזון. והרב יאמר לאישה: "בחרי אחד מהדברים האלה". כך צריך ללמוד את הרמב"ם.

[[#3]] התכוונת לומר קודם שזו הלכה שהייתה נוגעת לאופן קביעת המשנה. זו לא הלכה כיצד לבנות משכן, זה לא הלכתא למשיחא, הרי מדברים כאן עלינו. לרמב"ם הרי יש עניין להביא את המשנה, וזה היה בזמן המשנה. אלו היו האפשרויות.

ר' יצחק: וגם בזמן המשנה, בעיר שאין בה שום מנהג מסוים, ואף אחד לא עושה שם שום דבר מסוים, שלא גדלים שם כבשים, אין לה מה לעשות.

ר' יואל אשר: לא כתוב ברמב"ם "מנהג המדינה". לא, לא כתוב דבר כזה.

ר' יצחק: במפורש לא כתוב דבר כזה. כתוב "**ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו**", יכול לכפותה רק על טוויה. זו ההלכה שהרמב"ם אומר. "**ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו**", יכול לכפות רק דבר אחד,

ר' יואל אשר: זו טוויה, שתעשה טוויה. וכשאין טוויה, שתעשה מה שלא יהיה,

ר' יצחק: שיהיה לבריאות, והמיוחד ביותר. אין בעיה, הוספת את זה בעצמך? זו לא בעיה. אני חושב שזה נכון, שמה שאתה אומר הגיוני מאוד, אבל ברמב"ם זה לא כתוב.

ר' יואל אשר: אפשר לשים שם את הדגש על מנהג המדינה יותר ממה שאתה שם.

ר' יצחק: זה לא עוזר כלום, זה לא עוזר כלום, כי גם כך כתובה ההלכה הברורה שאפשר לכפותה רק על הטוויה שאינה מזיקה, ושהיא כך ושהיא כך, כל מיני דברים. ואם מישהו יבוא ויאמר, יבוא הרב המחמיר, אינני יודע מתי, ויאמר שכל העבודות שהנשים נוהגות בהן היום אכן מזיקות, ממילא אי אפשר לכפות אותן על כלום. אז מה, המנהג? המנהג הוא המנהג, אין לי בעיה, אבל אני מדבר איתך על מה שאפשר לכפות. הרי רואים ברמב"ם שאפשר לכפות רק על דברים שאינם מזיקים, וזה מנהג כל הנשים בכל מקום.

ר' יואל אשר: אי אפשר לכפות על דברים מזיקים, ואפשר לכפות רק על דברים שהם המתאימים ביותר לנשים במסגרת החיים שיש לנו. אין דבר כזה. כך לומדים.

ר' יצחק: הרי אני יכול לומר סברא. אתה רוצה סברא?

ר' יואל אשר: יש לי הרי סברא.

ר' יצחק: כן, אין שום עבודה שאינה מזיקה. אין! אין שום דבר שמחליף את החיוב.

ר' יואל אשר: אנחנו הולכים ללמוד, אפילו אם כל העבודות הן, כל העבודות חיוביות, אנחנו הולכים ללמוד את ההלכה הבאה. בוא נלמד הלאה,

ר' יצחק: בוא נלמד הלאה, זה יהיה ברור יותר. היה פעם כזה, אני רוצה להסביר למה הסברא שלך היא סברא יפה אבל אינה מוכרחת. היה פעם מנהג כזה שנשים יושבות בפינה, אינני יודע איפה, מה שלא יהיה, והן טוות בצמר. זה התאים מאוד לנשים, זה ניצל את כל הזמן, וזה אפילו יצר בגדים יפים, זה היה מושלם, בסדר? כך היו פעם, כשהעולם היה עולם, מה שלא יהיה, אינני יודע אם היום העולם גם הוא עולם, אז כך היה המנהג. היום זה לא כך.

נניח שאתה אומר שלאו דווקא זה, כל דבר שמחליף את זה אפשר גם לכפות, אין בעיה. אז יש לי חדשות בשבילך: שום דבר לא החליף את זה, שום דבר! אין היום שום עבודה שממלאת את התנאים הבסיסיים להיות כמו טוויה בצמר. כמעט אין אף עבודה שאפשר לשבת בבית ולעשות אותה, אין אף עבודה שאינה מזיקה, אין אף עבודה שהיא דבר נשי מיוחד כמו "**וכל אשה חכמת לב**", אין! חיוב חשבונות רפואיים יכולים גם בחורים לעשות, אמנם הם לא עושים את זה, זה נושא אחר, אבל זה לא דומה לטוויה. אז זה לא יכול לעזור.

ר' יואל אשר: אני לא מסכים. אני לומד את כל הסוגיא אחרת, אבל אני חושב שלא כדאי לעצור על זה, בוא נתקדם. כי התורה לא משתנה כשחלק מאורח החיים השתנה. צריך לקחת את ההלכות ואת מה שהכי דומה. עם הטענה שאמרת עכשיו יכול אדם לומר: אשתי תהיה רק מורה אצל בנות טובות, כך היא עושה עבודה שאינה מזיקה, שהיא טובה מאוד. נו נו, זו טענה טובה,

ר' יצחק: זו טענה טובה. גם להיות מורה זה מזיק.

ר' יואל אשר: אבל לומר שמפני שדרך החיים השתנתה, ובמקום שנשים ישבו בבית ויארגו הן יוצאות ומביאות פרנסה, ובזה הן קונות כביסה לילדים במקום לתפור אותה בעצמן, הרי זה אותו חיוב בתמונה הרחבה: הבעל מפרנס והאישה נותנת בחזרה את מעשה ידיה. והרמב"ם הביא דוגמאות מזמן שבו עשו בגדים, והיום צריך לעשות את הדוגמאות של היום ולקיים את הדבר "**הכל כמנהג המדינה**".

ר' יצחק: אני לא יכול לתרגם מחדש את הדוגמאות, זה כל מה שאמרתי לך. אתה רוצה לומר שהסברא שלך אומרת כך? אין בעיה! אתה יכול לומר את הסברא שלך. אין לי שום בעיה. אני

סבור שכך אתה צריך לעשות. אומר רק שזה לא כתוב ברמב"ם. [[#4]] בסדר, מספיק.

הלכה ב': דחקה עצמה ועשת יתר מן הראוי לה

היכן כתוב ברמב"ם השיעור של "הראוי לה"?

ר' יואל אשר: סעיף ב'. אומר הרמב"ם דבר כזה: הלכה ב', אומר הרמב"ם: "**דחקה עצמה**", מה הדין אם האישה התאמצה יתר על המידה, "**ועשת יתר מן הראוי לה**", יותר ממה שהיא צריכה להרוויח. אוי, במשנה באמת כאן זה נכנס, במשנה כתוב כמה, כלומר כמה משקל, כמה סחורה היא צריכה לייצר בשבוע וכדומה. כן. כמה כסף. אז הרמב"ם עדיין לא אמר את זה, אולי גם זה טמון ב"**כמנהג המדינה**",

ר' יצחק: כמה שמצופה. זה לפי הפשט שלי.

ר' יואל אשר: לא, כי הוא עדיין לא אמר מהו ה"**ראוי לה**".

ר' יצחק: זה לפי הפשט שלך. זה לפי הפשט שלי. הרמב"ם הוא "**הכל כמנהג המדינה**", אומרת המשנה, במשנה כתוב שביהודה חמש סלעים, בגליל שש סלעים, מה שלא יהיה. אומר הרמב"ם בקיצור: "**הכל כמנהג המדינה**", כי יהודה והגליל כבר לא נוגעים. אבל זה מתכוון גם לגבי הכמות של...

דין "המותר לבעל" וגדר מעשה ידיה

ר' יואל אשר: על כל פנים, אישה היא מכורה לעבודה, היא עשתה הרבה יותר עבודה ממה שמצפים ממנה.

ר' יצחק: "**הראוי לה**" פירושו,

ר' יואל אשר: כן. "**ועשת יתר מן הראוי לה**", באה היא לבעל ואומרת: עשיתי יותר ממה שאני מחויבת, אז קח כמה שאתה מחויב, והשאר ילך אליי. לא, אלא "**המותר לבעל**". זה מתיישב היטב עם כך שמעשה ידיה הם כמו מוקדשים לבעלה. כל מה שמעשה ידיה ייצרו. לא רק שהכמות, מאה הדולר, שייכת לבעל. כל מה שמעשה ידיה מייצרים הוא בשביל...

גדר מעשה ידיה ומהות המלאכה

ר' יצחק: אבל זה מתכוון גם לגבי הכמות של, על כל פנים,

ר' יואל אשר: אישה היא מכורה לעבודה, היא עשתה הרבה יותר עבודה ממה שמצפים ממנה,

ר' יצחק: כמות ממשית,

ר' יואל אשר: כן, פשוט, מי יודע, היא יוסף מוקיר שבת שרץ, באה לבעל ואומרת: עשיתי יותר ממה שאני מחויבת, אז קח כמה שאתה מחויב, והשאר ילך אליי. לא, אלא **המותר לבעל**.

חידוש: זה מתיישב היטב עם כך שמעשה ידיה הם כמו מוקדשים לבעלה, כל מה שמעשה ידיה ייצרו. לא רק שהכמות, מאה הדולר, שלי, אלא כל מה שמעשה ידיה מייצרים הוא בשביל הבעל.

ר' יצחק: כן, אבל היא יכולה למשל לעשות תנאי, אני חושב שעל זה מדברים אחר כך, אם היא אמרה "איני ניזונת", או שהיא עושה...

ר' יואל אשר: הסכם עם בעלה, היא יכולה. לא באופן שהוא כביכול בעלים על ידיה, אני לא מתכוון עד כדי כך. לא, אני מבין, לא, אני רק אומר את האופן שבו זה עובד.

אנחנו לא רואים את זה כך שכשהיא מייצרת סחורה הוא מיד קונה את הסחורה. זה עוד לפני כן, מעשה ידיה, יש לו את מעשה ידיה בכך שהיא בבית ועובדת. בסדר, מה הפירוש, מי לובש כאן את הבגדים? היום תראה, כי היום אנחנו רואים את זה יותר כעסק, מי לובש את הבגדים? היא, ילדיה, גם היא עצמה, אבל זה נכנס לבית.

ר' יצחק: אינני יודע, אגב, אם את הבגדים שהיא טווה היא לובשת, אולי מוכרים אותם ב... אינני יודע בדיוק. אני לא חושב שהכוונה שהיא תופרת את בגדיה שלה, לפחות לאו דווקא.

ר' יואל אשר: אני חושב שאולי דרך נשי העיר, כך חשבתי, כמו אם דרך נשי העיר היא שבמקום למכור תופרים לעצמם.

ר' יצחק: אינני יודע, לאו דווקא. נראה לי שמעשה ידיים הוא כל עבודה שעושים בעצם בשביל כסף, כלומר מוכרים אותה, אחר כך נותנים לחייט והחייט עושה ממנה בגדים, מה שהוא משלם, אתה מבין, זה חומר גלם שהיא, זו הרמה ש...

ר' יואל אשר: היא, אז אפילו אם היא עשתה הרבה יותר עבודה ממה שמצופה, זה עדיין כולו בשביל הבעל, כי זו ההלכה שכל מעשה ידיה לבעל. נכון, כן. אז זה גם כמו לקרוץ: רבנית, אל תתאמצי יותר מדי. זה בכל מקרה לא ילך אלייך. אומר הרמב"ם,

ר' יצחק: כמו שאתה אומר, בגמרא יש חקירה, למשל, קודם כל גם בזה יש מחלוקת תנאים והרמב"ם פוסק כך, בגמרא יש עוד חקירה, מה הדין אם היא עושה שתי מלאכות אחרות,

ר' יואל אשר: אולי על זה לא אומרים את זה,

ר' יצחק: את המלאכה השנייה היא בכלל לא צריכה. בקיצור, ההלכה היא כך, בסדר. עכשיו אנחנו הולכים ללמוד. אבל על כל פנים יוצא הרי,

גדר "ראוי לה" ו"דחקה עצמה"

ר' יואל אשר: הוא בוודאי אינו יכול לכפותה לעשות יותר מן הראוי לה. כן, בוודאי. הוא אינו יכול לכפותה, ממילא...

ר' יצחק: "ראוי לה" פירושו כמה,

ר' יואל אשר: הוא יכול לכפותה. אז האישה יכולה פשוט לומר: אני לא עובדת יותר מתשע עד חמש, ועכשיו הבעל חייב לומר לה: בסדר, כמה שתעבדי בשעות האחרות ילך אלייך. כלומר, אני אומר רק כך למעשה, אי אפשר להביא את זה להלכה. "ראוי לה" פירושו... אם הבעל כן ירצה שהאישה תרוויח יותר מהמינימום, הוא יצטרך להתמקח איתה,

ר' יצחק: הוא יצטרך לשלם לה.

ר' יואל אשר: באופן אוטומטי זה יתאזן. כן,

ר' יצחק: "דחקה עצמה" פירושו... "ראוי לה" הוא בערך כמה שאינו בדוחק. כלומר, זה קצת קשה. היא עבדה קשה. היא קמה,

כמו שיש שאמרו, צריך ללמוד עשרים וחמש שעות ביממה, צריך לקום שעה אחת מוקדם יותר ביום,

ר' יואל אשר: איזה סוג של דחקה עצמה כזה, כן? התאמצה יתר על המידה.

ר' יצחק: כן. נו,

הלכה ג': ההלכה של "היה לה ולו ממון הרבה... אינה יושבת לבטלה"

פשט ברמב"ם: איסור בטלה מפני זימה

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם הלכה חדשה. מה הדין כשלא צריכים את הכסף? הרי עניין מעשה ידיה אינו סתם כדי לייסר אותה. מה הדין אם **היה לה ולו ממון הרבה**? לשניהם יש מספיק כסף. כלומר, אולי היא הכניסה מנכסיה ממון הרבה, ולו יש כסף. ויותר מזה, **אפילו היו להן כמה שפחות**, יש להם משרתות שיכולות לעשות כל מה שצריך. אבל **אינה יושבת לבטלה בלא מלאכה כלל**. יש כאן הלכה נפרדת, הלכה מעניינת מאוד. שלא תשב בטלה בלא שום עבודה. למה? **שהבטלה מביאה לידי זימה**. בטלה מביאה לזימה, לעבירות. כלומר, יש לה זמן פנוי, היא תתחיל לרדוף אחר מחשבות, מחשבות רעות, וכן הלאה. מה שאין כן, כשאומרים שעובדים...

ר' יצחק: מעשים רעים, לא מחשבות, נכון?

ר' יואל אשר: מה?

ר' יצחק: מעשים רעים,

ר' יואל אשר: מיד נראה. מעשים רעים, כן, זימה פירושה...

ר' יצחק: זה מתחיל במחשבות ונגמר במעשים.

ר' יואל אשר: לא, אני אומר, הבטלה מביאה מחשבות,

ר' יצחק: וכן.

מחלוקת תנאים בגמרא: "זימה" לעומת "שעמום" והנפקא מינה

ר' יואל אשר: כלומר, בגמרא כתוב, מעניין מאוד,

ר' יצחק: בגמרא יש מחלוקת תנאים.

ר' יואל אשר: יש אחד, רבי אליעזר אמר **בטלה מביאה לידי שעמום**. משתגעים מבטלה, נכנסים לדיכאון, או אינני יודע מה, מתחילים לחשוב על הרגשות הקשים, ולידי זימה הן מחשבות אחרות.

ר' יצחק: נכון, ומה הנפקא מינה? הנפקא מינה היא אם יש לה כן מה לעשות. היא עורכת אירועי צדקה.

ר' יואל אשר: היא לומדת. לא. היא לומדת גמרא ותוספות.

ר' יצחק: היא צופה ביוטיוב. אינני יודע, היא לבדה על הספינה. היא לומדת דף היומי.

ר' יואל אשר: אם היא כן עושה, היא כן ממלאת את היום...

ר' יצחק: זה לא עוזר. לפי שיטת הרמב"ם זה לא עוזר, כי **בטלה מביאה לידי זימה**. *חידוש:* זה החידוש, שצריך לעבוד. לא רק שצריך שיהיה מה לעשות, לשחק שחמט, צריך גם לעשות עבודה.

ר' יואל אשר: אבל נראה שכבר לא נשאר ה"ראוי לה". בוא נראה. מצווים אותה לעבוד משהו. כך הוא אומר, **בטלה בלא מלאכה כלל**, שתצא מהבית, שתרגיש טוב, שתעשה משהו. אבל קניות וסידורים

ר' יצחק: אינם אותו דבר כמו מלאכה.

ר' יואל אשר: לא, אני רק אומר שכך היו אומרים בפסיכולוגיה של היום, שאי אפשר לשבת יום שלם על הספה ולגלול, צריך לצאת ולהיות עם משהו, איזה...

שקלא וטריא: דין בהלכות אישות או הנהגה כללית?

ר' יואל אשר: *חידוש:* זה מעניין מאוד, כי זה בכלל לא נראה כהלכה שהיא כביכול בינה לבין בעלה. זה בינה לבין עצמה כאדם, כמו הלכה כללית, שזימה בוודאי,

ר' יצחק: פשיטא.

ר' יואל אשר: הפשט הרי הוא שאותם חכמים היו אומרים סתם על אישה, נניח, אלמנה, לכי ועשי משהו, כי בטלה מביאה לידי זימה.

ר' יצחק: זימה היא הבעיה של הבעל.

ר' יואל אשר: כמצוות לקנאות לאשתו, אבל הרי אנחנו רוצים גם, החכמים הרי רוצים גם למנוע זימה מנשים. זו הלכה כללית, כי הרמב"ם אינו אומר "כופה אותה", או שהוא יכול לצוות עליה. **אינה יושבת**, פירושו שתדע שאדם לעולם לא ילך בטל. לא,

ר' יצחק: אני לא מסכים.

ר' יואל אשר: הפשט שזה לא יכול להיות מדין הלכות דעות, הוא מביא את זה לכאן, כי מדברים כאן על עבודה, אבל... אני חושב שהוא צריך לדאוג לה. אז זה מדין חייב אדם לקנא לאשתו? לא מדין מעשה ידיה. כן, ודאי. זה הובא לכאן. הלכות מעשה ידיה...

ר' יצחק: אתה רוצה, אגב, הרמב"ם, כל ההלכות הרי הולכות כך, הרי לא נתחיל עכשיו לחלק,

ר' יואל אשר: לפי זה אי אפשר לחלק הכל לאלף קטגוריות.

ר' יצחק: הלכות, מתי צריך לעבוד? תמיד. קצת פחות כשיש שפחות, אבל תמיד צריך לעבוד, כי אם לא, באה זימה. אלא?

שיעור "לפי רוב הממון ממעטת במלאכה"

ר' יואל אשר: אבל, אומר הרמב"ם, כאשר הסיבה שהיא עובדת אינה מפני שצריכים את הדולרים המעטים, אלא מפני שאני לא רוצה שהיא תהיה בטלה, אז אי אפשר לכפותה **לעשות מלאכה כל היום כולו**. אי אפשר לכפותה לעבוד יום שלם כמו שהיו כופים לעשות טוויה יום שלם. יום שלם, צריך גם לדעת מה פירוש יום שלם, ולכאורה כפי מנהג המדינה, שעות העבודה, כן, מה שקוראים היום תשע עד חמש. **אלא לפי רוב הממון ממעטת במלאכה**, לפי ריבוי הכסף שיש להם היא יכולה לעבוד פחות, אבל משהו לעבוד צריך תמיד להיות. כן,

ר' יצחק: זה מעניין מאוד, הרמב"ם אינו אומר שיעור כמה זה.

ר' יואל אשר: צריך לדעת מהו השיעור שבו כבר לא נעשה בטלה מביאה לידי זימה. התשובה היא כנראה שזה באמת ממש לא דבר שאפשר לענות עליו בבירור, זה תלוי הרבה ב... איך הדברים בעיר, כמה שעות יושבים בפקקים, קשה ל... שלא יהיו לך שעות ארוכות שבהן אתה משועמם. קשה לומר כמה שעות אתה צריך...

"והמדיר את אשתו שלא תעשה מלאכה כלל" – העבודה כזכות לאישה

ר' יצחק: אוקיי. ואותו דבר, לא רק אם היא אינה רוצה לעבוד או אינה רוצה ללכת למשכורת. אפילו הבעל יש לו

ר' יואל אשר: איזה שיגעון שהאישה לא תעבוד, מן הטעם הזה, משום שעבודתה של האישה טובה לה, שלא תהיה בטלה, שלא תבוא לידי שעמום או לידי זימה, שלא תשתגע, או...

ר' יצחק: בשבילה עצמה.

ר' יואל אשר: *חידוש:* זה דבר גדול בשבילה, ממילא היא יכולה לתבוע זאת, יש לה הזכות. כלומר, זה לא רק חוב עליה, אלא גם זכות שלה לעבוד. יפה מאוד.

והמדיר את אשתו שלא תעשה מלאכה כלל, הוא מדיר אותה בנדר: לא מתאים לי שאשתי תעבוד, אסור לך לעשות שום דבר. אסור לעשות דבר כזה. **יוציא ויתן כתובה**, מדוע? מאותו טעם, **שהבטלה מביאה לידי זימה**, ואין לך שום זכות להביא את אשתך למצב כזה.

ר' יצחק: כן, טוב מאוד.

שקלא וטריא: ההבדל בין מלאכה של ממש לבין שעשועים

מדוע פוסק הרמב"ם "זימה" ולא "שעמום"?

ר' יואל אשר: מדוע מביא הרמב"ם זימה ולא שעמום?

ר' יצחק: הוא אמר, משום שיש בזה נפקא מינה. לפי השיטה של שעמום, אם יש לה במה להעביר את הזמן, מותר. אבל הרמב"ם פוסק כשיטה שלא, זה לא תלוי בכך שיש לה משהו... הגמרא אומרת שהיא משחקת בכלבים, מה אני יודע. בקיצור, יש לה איזה תחביב. זה לא מספיק, צריך שתהיה עבודה.

ר' יואל אשר: מי עוד אומר זאת?

ר' יצחק: הרמב"ם,

ר' יואל אשר: הרמב"ם אומר זאת במפורש. שניהם באים מ...

ר' יצחק: הרמב"ם אומר כך בפירוש המשניות? לא, זו מחלוקת תנאים. יש רבי אליעזר שאמר שמביאה לידי שעמום, רבן גמליאל אמר, נדמה לי, מביאה לידי שעמום. והרמב"ם... סליחה, להפך. הרמב"ם פוסק כרבי אליעזר שזימה, ולא שעמום,

ר' יואל אשר: כך. מה פירוש שעמום? שעמום פירושו להיעשות... תהיה לזה השפעה רעה עליה. הרי עדיין יכול הבעל לומר: אינני רוצה שאשתי תשתגע?

ר' יצחק: לא, שוב, על מה אתה מדבר?

ר' יואל אשר: בשני הדברים יכול ה... זה לא שאני צריך את כמה הדולרים שהיא מרוויחה, אלא העיקר שהיא תעשה משהו. שתעשה משהו, שלא תהיה בטלה, שיהיה ההפך מבטלה.

ר' יצחק: לא, צריכה להיות עבודה.

ר' יואל אשר: מדוע, מי אומר זאת?

ר' יצחק: משום שזה ההבדל, זה מה שהרמב"ם מסביר בפירוש המשניות על הגמרא. ברור? שכך כתוב כאן: כופין אותה לעשות מלאכה, לא כופין אותה לפגוש, לשחק שחמט. משחק שחמט היה פותר את בעיית השעמום, אבל הוא אינו פותר את בעיית הזימה.

מדוע תחביבים אינם מצילים מזימה

ר' יואל אשר: מעניין מדוע, הייתי חושב ששניהם, שניהם נובעים מ... הרי אנחנו חיים בעולם, כן? אנחנו יודעים שכאשר אדם אינו עושה דבר, מה הוא יעשה? הוא ישקע במחשבות יום שלם,

ר' יצחק: הוא ישב בתוך הראש שלו.

ר' יואל אשר: שיהיה, נו? וזה יביא או לידי זימה, או לידי שעמום. כלומר, או שהוא ישתעמם,

ר' יצחק: הוא יתחיל לחשוב מחשבות מכוערות,

ר' יואל אשר: לעשות עבירות. יש אדם שיש לו במה לעסוק בזמנו. הוא ממלא את יומו, ולכן אינו חוטא, והוא ממלא את יומו, ולכן אינו יושב בטל, אינו נכנס לדיכאון, אינו יושב יום שלם בתוך ראשו, הרי זה מה שמדברים עליו.

ר' יצחק: כן, אבל יש הבדל בין שני הדברים, כך אתה לומד. יש הבדל. יש מצב שאדם יש לו הרבה תחביבים, מה שזה עולה, זה לא משנה, הוא אינו משתגע, אבל הזימה עדיין בעיה.

ר' יואל אשר: מה נותן את הזימה? אתה מתכוון לעבודה פיזית?

ר' יצחק: זו הנקודה? עבודה פיזית? לא, עבודה שצריך לעשות בה כסף. עבודה שמכניסה כסף.

ר' יואל אשר: מדוע עשיית כסף מורידה, עושים...

ר' יצחק: תחשוב על זה, תתבונן ותראה.

ר' יואל אשר: מדוע? כאילו היא תרצה את ההכנסה, הרי בכל זאת זה לבעלה.

ר' יצחק: לא, כופין אותה להביא כסף, מה זאת אומרת?

ר' יואל אשר: היא חייבת ללכת לעשות כסף. לא, אבל הרי אומרים שיש להם שפחות,

ר' יצחק: יש להם ממון הרבה. אז מה? ומדובר עכשיו על: תרוויחי עוד קצת כסף,

ר' יואל אשר: מה ההבדל?

ר' יצחק: צריך לעשות עוד קצת כסף.

ר' יואל אשר: לא, אני רוצה שתעבדי כדי שלא תבואי לידי זימה, אינני יודע איפה, כלומר ש...

ר' יצחק: שוב, כך אומרים כאן, היא צריכה לעבוד בשביל כסף. אם היא משחקת שחמט,

ר' יואל אשר: מזה לא עושים כסף. לא דיברו כאן על שום, אין כאן שום שיחה על שחמט, אתה מביא משל מבחוץ. יש כן,

ר' יצחק: אני אומר לך, הרמב"ם אומר כאן מיד שצריך לעבוד, הוא אינו אומר שיוצאים ידי חובה במשחק שחמט, ומשום זה, כפי שהסברתי עכשיו.

ר' יואל אשר: הרי הוא אומר:

ר' יצחק: בלא מלאכה כלל. אה, זו הנקודה. *חידוש:* אם היא רוצה לשחק שחמט, שחמט אפשר עדיין לשחק עם גברים אחרים וכן הלאה, הרי זו בדיוק הנקודה.

העבודה של היום לעומת מלאכת הצמר של פעם

ר' יואל אשר: משום כך אני אומר, סוג העבודה שהיא עושה לבדה. זה חוזר למה שאני מנסה להסביר,

ר' יצחק: שהעבודה שמדובר עליה כאן אינה העבודה הקיימת היום, משום שהעבודה של היום גם היא מביאה לידי זימה, משום שעובדים עם גברים וכן הלאה. הצמר, אינני יודע אם "עבודה מביאה לידי זימה" זה אולי נאמר בחריפות, אבל יש כאן בעיה. צמר הוא דבר שיושבים בו בחוג הנשים ומנפצים צמר,

ר' יואל אשר: זה הרי **אורגתו בלבנה.**

ר' יצחק: מוזרות בעל המלון. אה, מוזרות בעל המלון. מוזרות בעל, משהו כזה...

מושג "בטלה מביאה לידי זימה" וההבדל בין פעם להיום

ר' יואל אשר: זה חוזר למה שאני מנסה להסביר,

ר' יצחק: שהעבודה שמדובר עליה כאן, אינה העבודה הקיימת היום. משום שהעבודה של היום גם היא מביאה לידי זימה, משום שעובדים עם גברים וכן הלאה. צמר – אינני יודע אם "עבודה מביאה לידי זימה" זה אולי נאמר בחריפות, אבל יש כאן בעיה. צמר הוא דבר שיושבים בו אצל הנשים,

ר' יואל אשר: במעגל ומנפצים צמר,

ר' יצחק: "מוזרות בלבנה", "מוזרות בירח", איזה לשון כזה, כן, פשוטו כמשמעו. אז זה מה שזה אומר, זה אומר ללכת לתור, אתה מבין? שהיא יושבת וטווה, הרי זה נושא אחר. זה מצב חברתי. אז... ייתכן שגם את זה קשה להתאים להיום לפי המציאות.

ר' יואל אשר: אני הסתכלתי על זה יותר כך, שבטלה פירושה שהאישה יושבת בבית ושוכבת במיטה יום שלם.

ר' יצחק: משום שאתה סבור שבבית,

ר' יואל אשר: שכל הנשים ישבו בבית. לא, לא, אני אומר שזה יכול גם להתפרש בדיוק כך. בטלה פירושה שהיא מבלה יום שלם, היא מסתובבת ברחובות שם סביב ביתה, זה פירוש מביא לידי זימה.

ר' יצחק: זה סוג של בטלה,

ר' יואל אשר: אבל... לא, שעמום, אוקיי, אינני רוצה להיכנס ל... להיות לבד מביא יותר לידי שעמום, ובטלה פירושה שאין צורך לעבוד, אלא יש זמן לבלות יום שלם עם אנשים, זה מביא יותר לידי זימה. אלו יכולים להיות שני הסוגים של איך שהבטלה יכולה להתבטא.

ר' יצחק: הרי זו המציאות של אז. ההלכות בנויות על מציאות של אז. למציאות של היום יש מציאויות קצת אחרות. אי אפשר להתאים הכול במאה אחוז. זו הרי העובדה. וגם היום, אפילו מי שעובד יש לו יותר מדי זמן, כידוע. קשה לומר שזה עוזר לכך.

ר' יואל אשר: כשכביסה ארכה שש שעות והכנת ארוחת בוקר ארכה שעתיים,

ר' יצחק: לא משנה, הצמר, בצמר ישבו עשר שעות ביום, אינני יודע כמה. ישבו יום שלם, עושים את זה, קצת משוחחים, מדברים את הלשון הרע

ר' יואל אשר: של **"מוזרות בלבנה",**

ר' יצחק: עושים שידוכים. כן, אוקיי. אני אומר, זה לא... היום כשאתה הולך לעבודה במשרד לשעתיים ובא, לא משנה, הנשים שהולכות למשרד לשעתיים, זה אינו אותו מצב, אז אי אפשר להתאים הכול כראוי. עדיין נכון שאדם צריך לעבוד, מה שאתה אומר באופן כללי מבחינה פסיכולוגית, אבל ההלכות בנויות על משהו קצת אחר.

הלכה ד': מלאכות של שירות אישי וכבוד לבעל

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם: **"וכן",**

ר' יצחק: מעניין, אוקיי, דבר חדש. מלבד זאת, צריך לכתוב כאן כך,

ר' יואל אשר: צריך לעשות כותרת חדשה:

ר' יצחק: מלאכות שהיא עושה לבעלה.

ר' יואל אשר: מעשה ידיה זה טוב. מעשה ידיה, עד עכשיו דיברו על השתכרות במעשה ידיה. עכשיו מדברים על משהו אחר, שמעשה ידיה מוקדש לשרת את בעלה, להיות שם לבעלה באופן פיזי.

ר' יצחק: זה מה שאני אומר, אומר הרמב"ם, במשנה זה בא יחד עם רשימת מעשה ידים, אבל אני רואה בכוח שהרמב"ם מחלק את זה, שזה מעשה ידים וזה דבר אחר. זה קשור,

ר' יואל אשר: "וכן", אבל **"וכן"** מלאכות הוא קורא לזה. **"וכן כל אשה רוחצת לבעלה פניו ידיו ורגליו".**

ר' יצחק: "כל אשה" פירושו כאן אפילו הגבירה, עוד נראה.

ר' יואל אשר: כל הנשים מחויבות בדבר אחר, לשרת את בעלן בכך: לרחוץ לו פניו ידיו ורגליו, **"ומוזגת לו את הכוס",** להגיש לו ולהביא את הכוס, או להרים לו את הכוס.

ר' יצחק: אינני יודע מה זה אומר. אם אתה חושב שאתה יודע, אינני יודע, כי פעם היה איזה מעמד כזה של מזיגת הכוס,

ר' יואל אשר: להגיש משקאות באופן מסוים, כמו שהבעל מגיש משקאות לאישה. **"ומצעת לו את המיטה",** והיא מציעה לו את

המיטה. **"ועומדת ומשמשת בפני בעלה"**, היא עומדת שם כמשמש בקודש, כגבאי, כמשרת הבית של הבעל. רוצה לדעת איך? הבט בכל העולם כולו איך משרת הבית עושה. **"כגון שתתן לו מים או כלי"**, היא מביאה לו את הגביע, **"או תיטול מלפניו"**, היא מגישה לו, **"וכיוצא בדברים אלו"**, להיות הגבאי של הבעל.

ר' יצחק: גבאי זה טוב...

פירוש "עומדת ומשמשת" ומדוע לא לאביו

ר' יואל אשר: כן, הדברים האלה הם פחות או יותר של גבאי, אבל רחיצת פניו ידיו ורגליו זה קצת יותר אישי. אוקיי. ובגלל זה תהיה לזה השפעה על ההלכות הבאות. אוקיי, **"וכיוצא בדברים אלו, אבל"**, אומר אבל הרמב"ם, הדברים האלה הם... זה באמת בא מאותו מקום שלבעל יש זכות במעשה ידיה, אבל זה שונה משאר מעשה ידיה, במה? **"אבל אינה עומדת ומשמשת בפני אביו או בפני בנו"**. אין הפשט שהוא בעלים על כל כוחה לשרת אנשים, לרחוץ פני אנשים, שיוכל לתבוע ממנה לעשות זאת גם לאביו.

ר' יצחק: רחיצת פנים זה אולי סתם איסור, אבל אפילו למשל,

ר' יואל אשר: להציע לא רק את המיטה שלי, הציעי את כל המיטות בבית כי אבי בא לשבת. אין הפשט שגם זה בכלל.

ר' יצחק: או עומדת ומשמשת, אבל על כל פנים כתוב לגבי זה. אה, עומדת ומשמשת. אני חושב שצודקים, עומדת ומשמשת פירושו פשוטו כמשמעו להיות שמש, גבאי, זה שמזיז את הכיסא ואת המלח...

ר' יואל אשר: אינני יודע, לסגל של הנשיא יש איזה שם, רק ה...

ר' יצחק: משרת אישי או שליש. כן. שוב, שמש, פשוטו כמשמעו, זה היה תפקידו של שמש. היום רק לרבנים יש את זה. אפילו ה... אוקיי, היום יש נשים שמכינות את האוכל, מגישות, אבל אין הכוונה לזה. עומדת ומשמשת פירושו מה שהגבאי עושה. הוא מקרב את המזלג שיהיה קרוב יותר לרבי, כי הרבי הרי אינו יכול... זה כבוד.

ר' יואל אשר: זה לא... כן, כן, כן. עניין של כבוד.

ר' יצחק: אז, לאב אינה צריכה. זו הנקודה. כן. אומר הרמב"ם:

שקלא וטריא: האם גדר המלאכות האלה הוא "קירבה וחביבות" או "כבוד ושימוש"?

ר' יואל אשר: "ומלאכות אלו עושה אותן היא בעצמה". המלאכות האלה... שעניין שירות הבעל בסעודה וכדומה הוא עניין של כבוד לבעל. כבוד או חביבות הוא עניין אישי יותר. ממילא הוא יכול לתבוע ממנה שהיא תעשה זאת, **"ואפילו היו לה כמה שפחות אין עושין מלאכות אלו לבעל אלא אשתו"**. לזה לא לוקחים את השפחות. משתי סיבות: משום שאין זה ראוי שהשפחות יעשו דברים שיש בהם עניין של חביבות או עניין של קירבה, ומאותה סיבה, משום שזה עניין של קירבה, זה דבר שהבעל יכול לתבוע מן האישה: אני זקוק לקירבה ממך.

ר' יצחק: שניהם. המילה קירבה היא מאותה סיבה. זה שימוש, אבל זה שימוש אינטימי יותר.

ר' יואל אשר: בזה אני אומר שזה עניין של אולי כבוד, כבוד וקירבה גם יחד, אבל זה יותר מעין כבוד.

ר' יצחק: ראוי שהאישה תעשה זאת.

ר' יואל אשר: אחר כך נדבר על זה, אני אנסח מה ברור יותר לגבי קירבה,

ר' יצחק: כי כשאתה אומר קירבה, תתעורר שאלה. כל אחד יודע, זו הגמרא בסדרה השבועית בבבא בתרא, שאברהם אבינו אמר לרבי בנאה, רבי בנאה שהיה מציין את הקברות, אמר לו שיצא כי אברהם ישב שם עם שרה, והוא אומר שאין זה ראוי. כתוב שם עניין שאין עושים קירבה בפני אנשים אחרים. כן, אני שואל אותך, רש"י, הדבר שכתוב אם יש אורחים, אם היו שם אנשים אחרים שעמדו,

ר' יואל אשר: זה לא נראה כך. ייתכן. ייתכן שפניו ידיו ורגליו כן.

ר' יצחק: אוקיי, אינני יודע איך זה נראה אצל אחשורוש, כמו אצל המלאכים היה משהו הרבה יותר מעודן.

ר' יואל אשר: זה נראה כמו פניו ידיו ורגליו, אני רואה את זה יותר כמו שהיום יש מקלחות, זו הייתה הדרך שבה הבעל היה הולך מיד לרחוץ את היד... פניו ידיו ורגליו לרחוץ במקלחת? הוא אינו מתפשט. נכון, טוב. אבל לא נהגו לרחוץ כל כך הרבה, רוחצים שם היכן שגלוי. זה היה סדר הדברים. אז, זה היה עניין של לרחוץ אותו. מה?

ר' יצחק: מה שגלוי. אינני יודע. פניו ידיו ורגליו.

ר' יואל אשר: טוב מאוד, זה לא מרחץ.

ר' יצחק: אז, לא נראה לי שאלה דברים שהם סוג כזה של קירבה, כמו דברים שעושים רק בבית ואף אחד אינו רואה. לכן אני אומר שזה סוג של שימוש, אבל אין זה ראוי שאחרת, שפחה... אינני יודע. תראה,

ר' יואל אשר: אני אומר לך שזה

ר' יצחק: מצב שאין לנו.

ר' יואל אשר: הוא מביא לשון הרמב"ם, בפירוש המשניות: **"לפי שכלל הוא בתורתנו אין משתמשין באשה"**. משום שכלל הוא בתורה שאין להשתמש באישה שאינה אשתך.

ר' יצחק: נכון, אבל "להשתמש" ההוא פירושו בדיוק זה.

ר' יואל אשר: לא עניין של חביבות. כן.

ר' יצחק: כן. כלומר יש כאן איסור. בגמרא כתוב היתר על זה בהמשך, שמותר כן. בגמרא, רב שמואל נהג כן להשתמש באשה. זה לא כל כך פשוט. כלומר "להשתמש באשה" פירושו פשוטו כמשמעו זה.

ר' יואל אשר: הדברים שהם עניין של אולי קרבה פיזית או...

ר' יצחק: אבל זו לא קירבה, זה לא כמו...

ר' יואל אשר: ויכולים גם להיות דברים שיכולים לנגוע, שנוגעים או משהו פיזי.

ר' יצחק: לא, לא, זה לא, הרי זה מה שאני אומר: פניו ידיו ורגליו, רחיצת פניו ידיו ורגליו היא קצת...

ר' יואל אשר: היא רוחצת אותו. זו לא נגיעה,

ר' יצחק: לא נוגעים. זה, לא, לא, קודם כל אין איסור של נגיעה.

ר' יואל אשר: איסור אחר ברמב"ם, זה חשש שהרמב"ם אומר.

ר' יצחק: לא, לא, לא, זו לא הנקודה. השימוש, זה מה שאני אומר, השימוש הוא הבעיה. זה נקרא שימוש. ובשימוש, יש צד ברמב"ם, יש שני הצדדים. אבל אני אומר שזו לא קירבה, זה לא איסור לא תקרבו. על נדה כתוב שזה אסור,

ר' יואל אשר: משום שזה... לא לא תקרבו,

הקושי להבין מושגי תרבות עתיקים בימינו

ר' יצחק: יש כאן אינטימיות מסוימת, איזו... בקיצור, אצטרך לומר שכלל הדברים הוא, שכל ההלכות האלה מלמדות אותנו על מנהגים חברתיים מסוימים, אני מדבר על סדר החיים, שאין לנו. קשה מאוד לתפוס כששומעים את המילים. זה כמו שאמרתי לך, איך אומרים? לפנות מן השולחן. אתה יכול לומר לי מה זה אומר מתוך המילים? המילים אינן עוזרות.

ר' יואל אשר: צריך... נכון. **"או תיטול מלפניו"**.

ר' יצחק: כן, כן, אני אומר לכם, אבל כשאינך יודע שיש דבר כזה, לא היית מבין את הפירוש. "לערוך שולחן". בסדר, לערוך שולחן, מה פירוש לערוך שולחן? תאר לעצמך שכתוב במשנה: "עורכים את השולחן", מה פירוש הדבר? אני יודע מה זה אומר בבית שלי; בבית שלך המנהג איך עורכים את השולחן קצת אחר. זה אומר משהו אחר, יכולה להיות לזה אפילו משמעות אחרת, תחושה אחרת. אי אפשר, בתרבות אחרת שבה בכלל אין... עומדים על הגג, אינני יודע, אי אפשר לדמות את זה.

ר' יואל אשר: ובזה, למשל, **"מצעת לו את המיטה"** הוא מאוד כך, כי היום החלפת מצעים היא עבודה קשה, היא כמו אחת העבודות שנותנים לעוזרת הבית לעשות, נכון? להכניס חתיכת בד עבה לתוך... אין זה עניין של קירבה. **"מצעת לו את המיטה"** שמדובר כאן הוא בוודאי סוג אחר של דבר, שיש בו כן

ר' יצחק: עניין של קירבה. נכון. כן. אפילו הוא מביא כאן,

ר' יואל אשר: זו בעיה, כי בשבילי זו בעיה, שהרי לומדים את זה בהלכות הרחקות, צריך לדעת מה זה בכלל אומר.

ר' יצחק: לומדים שם גם שזה לא אומר את זה,

ר' יואל אשר: לא? בסדר,

ר' יצחק: כתוב שם גם רק **"בפניו"**,

ר' יואל אשר: זה לא... אה, כן. תמיד יש איזה עניין. יש לפעמים עניין כמו לתת את הנגיעה המיוחדת, לתת כזה...

ר' יצחק: לא ברור, זה לא אומר מה שאנחנו עושים, מה שנותנים לעוזרת הבית לעשות. אולי זה כן אומר זאת, אבל אנחנו לא נוהגים בזה באופן הזה. נכון,

ר' יואל אשר: קשה לך לצייר את המצב האחר. טוב, אומר הרמב"ם,

ר' יצחק: בסדר, טוב מאוד. עכשיו אפשר ללמוד שאת זה עושות כל הנשים, כלומר אפילו גבירה, מתאים שהיא,

ר' יואל אשר: צריכה גם לעשות זאת, כי זה עניין של כבודה כלפי הבעל.

ר' יצחק: כבוד הוא כנראה ההסבר הטוב ביותר, כן כן. חוץ מזה יש, אומר הרמב"ם:

הלכה ה': מלאכות התלויות בעניות

ר' יואל אשר: "יש מלאכות אחרות שהאשה עושה אותן לבעלה בזמן שהן עניים". רואים כאן שאנחנו לא מעריכים מספיק את הנשים. קודם אומרים שהיא צריכה לעבוד, מלבד זה היא צריכה גם תמיד להיות שם ולשמש אותו ולרחוץ פניו ידיו ורגליו וכל מיני דברים. ומלבד זה צריך עוד להיות כך: סידורא דפת, לא רק סידורא דבגד או ספר התורה, סידורא דפת. **"אופה את הפת בתנור"**, האשה מחויבת הכול לפי המדינה,

ר' יצחק: אם אין לה, רק בעניים. כלומר מי שאין לו משרתים.

ר' יואל אשר: אה, אין לו שפחות, אה, יש מלאכות אחרות שאינן עניין של קירבה, ממילא זה נוגע רק

אופה את הפת בתנור ותקנת עזרא

ר' יואל אשר: אם יש משרתים או שאפשר לקנות...

ר' יצחק: לחם במכולת שבפינה, גם אין זה עניין של קירבה וגם אין זה הדבר שמביא לידי שעמום שיש לה...

ר' יואל אשר: לא מספיק מה לעשות. או אם קל ל... אפשר לקנות לחם מעבר לפינה, אין הצורך, הדברים האלה הם **בזמן שהן עניים**. **בזמן שהן עניים** הוא כשכל הדילמות האלה נעשות ממשיות מאוד. הבעל עובד קשה מאוד ועדיין זה לא מספיק. אומר הוא: את צריכה לאפות את הלחם, **"אופה את הפת בתנור"**.

אומר הרמב"ם, שלזה יש עוד הלכה צדדית מעניינת, ש**"ועזרא תיקן"**. עזרא הסופר תיקן הרבה תקנות בישראל כשהעמיד מחדש את היהדות, אחרי שעזרא העלה את היהודים לארץ ישראל, תיקן אחת מהתקנות: **"שתהיה אשה משכמת ואופה"**, שהאשה תקום מוקדם ותאפה. מדוע? **"כדי שתהיה פת מצויה לעניים"**, שיהיה לחם מוכן לעניים שיבואו לבקש.

מעניין מאוד, כי החלק הזה לא נראה כחיוב שלה כלפי בעלה. כי זהו חיוב לכלל ישראל, מה שלא יהיה,

חידוש: מדוע מביא הרמב"ם את תקנת עזרא בהלכות אישות?

ר' יצחק: מצוות צדקה, אבל כזו שהטילו על האשה. מעניין מאוד שהרמב"ם מעמיד אותם יחד, את שני העניינים. הגמרא עושה זאת כך, או שזה... לא, אומר את התירוץ. לפי מה שאמרתי בהקדמה לפרק זה מסתדר.

מה שאומרים "עזרא", אגב, הרבה דברים, זה בא מהגמרא בבבא קמא שם, כן? כתוב "עזרא", כן, בבבא קמא בפרק מרובה, כתובה רשימה של תקנות עזרא. ומה שאני מבין הוא שהכוונה, מה השייכות לעזרא? העניין הוא שעזרא העמיד את סדר החיים, איך אדם חי, איך היהודים חיים. הוא הוריד את היהודים, מה שלא יהיה, הוא יישב את היהודים בארץ ישראל בבית שני, ולכן את סדר החיים, כמו שקוראים לזה הנורמות, את מנהג העולם, הוא קבע. כך כמו שכתוב **"אשה חוגרת בסינר"**, ושביום חמישי יכבסו, כל הדברים שכבר ראינו חלק מהם.

אם כן מה שכתוב כאן הוא, זהו סדר חיים שאופים לחם. עכשיו, עזרא הנהיג שאופים לחם עם שחר. מדוע? כי לפעמים בא עני בבוקר, שיהיה לו. אם כן למדנו קודם שכל הדבר שהנשים עושות הוא בעצם רק חלק מסדר החיים כפי מנהג המדינה או כפי המקובל. אכן, התקנה אינה בינו לבינה, אבל הוא כבר מכניס שזה כמו חלק מהשגרה של הנשים בבית. עזרא אומר שיקומו ויכינו לחם.

שקלא וטריא: מה כולל "אופה את הפת"?

ר' יואל אשר: זה מעניין מאוד,

ר' יצחק: כי הוא לא מספר לנו את כל הסיפור.

ר' יואל אשר: "ותקם בעוד לילה ותתן טרף". אבל הרמב"ם לא מספר לנו את כל הסיפור, הוא לא אומר לנו שהיא צריכה לעשות חרישה, זריעה עד אפייה. אם כן הרמב"ם צריך להתחיל מהבצק. אם כן הבעל קם בכל מקרה עם שחר, את האשה חייבו לקום. הבעל היה צריך לקום עוד שש שעות קודם, היה צריך לקצור את החיטה ולעשות הכול עד, כמו ר' יענקל, לקחת את הקמח ולעשות ממנו בצק. זה לא מחזיק מעמד לילה בלי מקרר, כן. אם כן הוא צריך לקום עוד מוקדם יותר עם שחר, הוא צריך להכין את הבצק, כי ההלכה היא רק מהאפייה והלאה.

ר' יצחק: אה,

ר' יואל אשר: במה מדובר כאן? לא, הרמב"ם אומר לגבי הכנת בגדים, לפחות כך הבנתי, שזה לגבי הכול.

ר' יצחק: וכאן נראה כמו...

ר' יואל אשר: הבעל היה עושה את העבודה הקשה בשדה. אם כן **"אופה את הפת בתנור"** פירושו מה? פירושו לעשות חלות, או פירושו רק לאפות, להכניס לתנור?

ר' יצחק: מה פירוש להכניס לתנור? צריך לעשות את זה.

ר' יואל אשר: בוודאי עושים את זה. הרמב"ם אומר רק **"אופה את הפת בתנור"**,

ר' יצחק: זה לשון מעניין. הוא לא אומר "מכינה את הפת". לא, אתה מגזים, אתה מגזים. היא לא צריכה לזרוע בעצמה, אבל היא צריכה כמו שעושים חלות היום. היה קמח, כבר היה.

ר' יואל אשר: האם לא שייך שלהגיש לחם לשולחן זה התפקיד שלה?

ר' יצחק: אינני יודע מה פירוש להגיש.

ר' יואל אשר: היא המפרנסת, מילולית כמו שאומרים.

ר' יצחק: לא, **"אופה"** לא פירושו להרוויח כסף.

ר' יואל אשר: "אופה" פירושו שהיא אופה את זה. **"אופה"** פירושו... מה? נראה שתפקיד הבעל הוא שיהיה שם קמח.

ר' יצחק: מה פירוש שיהיה קמח?

ר' יואל אשר: הטילו עליה חיוב שתאפה לחם.

ר' יצחק: בדרך כלל כשאופים, צדיק, צדיק, אתה קצת... אינני יודע מה אתה חושב שאנשים היו עושים. אני יודע שהיום קונים את הלחם בחנות, אבל גם פעם, כשאמרו לאפות לחם, לא התכוונו לומר: לך תזרע חיטה.

ר' יואל אשר: הכינו, בשלב מסוים הכינו קמח, והיה קמח.

ר' יצחק: טוב מאוד שהיה קמח, והיא עושה **"אופה..."**

ר' יואל אשר: "...את הפת" פירושו שהיא עושה לחם מהלישה,

ר' יצחק: בסדר, כל מה שצריך לעשות באותו יום, נאמר כך.

דרך שנייה בתקנת עזרא: מצוות הצדקה של הבעל

ר' יואל אשר: אבל ייתכן ש**"שתהיה פת מצויה לעניים"** פירושו שזה כן עניין עבור הבעל. מדוע? כי הבעל מצווה בצדקה, נכון? כשמישהו דופק בדלת הבית, זו...

ר' יצחק: מצוות הבעל.

ר' יואל אשר: זו מצוות הבעל, כי הכול שייך בעצם לבעל. עוד לא למדנו שהכול שייך לבעל. אם היא נותנת למשל,

ר' יצחק: אם היא רוצה לתת משהו בשביל משהו,

ר' יואל אשר: לבעל יש את הפירות של הכול. האם הפירוש שהיא יכולה...

ר' יצחק: לא לתת כלום לעניים. בסדר, בסדר, זה נכנס. התשובה אינה נושא של של מי המצווה. לא,

ר' יואל אשר: אבל בזה זה נכנס כאן טוב מאוד, שלא רק שהיא צריכה להגיש לו לחם, אלא אם יש לו מצוות צדקה והוא נוהג לחלק לעניים, היא צריכה להגיש לחם. הוא צריך! הוא צריך, אבל היא עושה את זה בשבילו. היא לא עושה את זה משום שיש לה...

ר' יצחק: מצווה ישירה של צדקה.

ר' יואל אשר: האם גם אלמנה תהיה מחויבת? ייתכן שכן. תקנת עזרא שגם אלמנה תצטרך לאפות.

ר' יצחק: "אשה", "אשה" בתקנת עזרא **"שתהיה אשה"** לא פירושו אשה נשואה, נכון?

ר' יואל אשר: פירושו אשה. ייתכן שכן.

ר' יצחק: זה נאמר כסדר החיים: הנשים קמות ועושות לחם בכל יום ויום. אינני יודע, אולי אפשר להשתמש בלחם של אתמול.

מבשלת, מכבסת, מניקה, ונותנת תבן

ר' יואל אשר: **"ומבשלת את התבשילין"**, היא צריכה לבשל. **"ומכבסת בגדים"**, היא צריכה לכבס כביסה. **"ומניקה את בנה"**, היא זו שמניקה את הילד.

ר' יצחק: מיד נראה...

ר' יואל אשר: המשך לזה גם כן. הפירוש הוא שהאפשרות האחרת הייתה שהאב יצטרך לשכור מינקת. היא עצמה מניקה **בזמן שהן עניים.**

"ונותנת תבן לפני בהמתו", יש לו שם בהמות קטנות, היא צריכה לתת תבן. בהמה דקה, נכון? בהמה דקה, כן, בהמות קטנות יותר, שזו כנראה לא עבודה כל כך גדולה, להביא קצת תבן. **"אבל לא לפני בקרו"**, הוא מביא הביתה בעלי חיים ענקיים כאן, כמה שיהיה השיעור. היא פטורה, זו כבר עבודה קשה ששייכת לבעל. זה מעניין, מספרים לנו רק את הצד של האשה.

ר' יצחק: הוא אומר אחרת, הוא אומר ש... אינני יודע מי אמר לו את זה, הוא אומר שהרא"ש אומר ש**"בהמתו"** פירושו כמו החמור שהוא רוכב עליו, לא סתם בהמות שיש לו בחווה.

ר' יואל אשר: אה, אם יש לו חווה זה כבר יותר כמו העסק שלו.

ר' יצחק: כן, מה שאין כן **"בקרו"**, כך זה לכאורה. אהה. אבל יש גירסה הפוכה, ש**"לפני בקרו ולא לפני בהמתו"**. בקיצור, יש על זה... בסדר, לא ברור. אבל הרמב"ם אומר כך.

הלכה ו': גדרי "מטחנת" (טחינת קמח)

ר' יואל אשר: **"ומטחנת"**, כאן היא עונה לנו על שאלה שהתווכחנו עליה סתם כך.

ר' יצחק: וואו, עוד שלב אחד היא צריכה לעשות?

ר' יואל אשר: היא צריכה לעשות אפילו עוד לפני האפייה. כאן היא זו שצריכה לטחון את החיטה.

ר' יצחק: אה, לא, לא ממש,

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם: **"כיצד מטחנת?"** אומר הרמב"ם, היא לא צריכה לעשות את העבודה הקשה, הבעל צריך לקנות את המכונה, או להביא את הבהמה שעושה את העבודה הקשה. אבל היא צריכה לשאת אחריות מסוימת על הכנת הקמח. אהה. **"כיצד מטחנת?"** מה הוא יכול לצוות עליה לעשות? **"יושבת בריחיים"**, היא יושבת ליד הריחיים, מה שאנחנו קוראים לו "מילעכל", איך קוראים לזה באנגלית?

ר' יצחק: מה זה ריחיים? טחנה.

ר' יואל אשר: טחנה,

ר' יצחק: כן, טחנה. פעם היה, אינני יודע, אחרת, בקיצור.

ר' יואל אשר: **"ומשמרת את הקמח"**, היא עושה דבר, היא מנפה את הקמח אחר כך, אחרי שהריחיים סיימו לעבוד. הריחיים הם איזו מכונה או מה שלא יהיה, מ...

ר' יצחק: מים, אינני יודע ממה היה בדור ההוא.

ר' יואל אשר: ריחיים הם פשוט אבן, שתי אבנים שמסובבים אחת על גבי השנייה. לא כתוב שהיא צריכה לעשות, **"יושבת בריחיים"**, היא יושבת לידם, לא כתוב שהיא...

ר' יצחק: צריכה לעשות עבודה קשה. כן, כן. היא יושבת לידם,

ר' יואל אשר: ייתכן שלזה צריך שיהיה.

ר' יצחק: **"ואצה בטוחנת"**, יש איזו טוחנת, מי היא הטוחנת, אדם? שפחה? אינני יודע. כן, הרי כתוב שיש...

ר' יואל אשר: מישהי שהיא טוחנת מקצועית,

ר' יצחק: אדם חזק יותר, **"עד בכור השפחה אשר אחר הריחיים"**, כן? **"שפחה אשר אחר הריחיים"**. בקיצור, לשם שלחו את השפחה הכבדה ביותר, לשם שלחו אותה. אני חושב שבדרך כלל היה, הוא אומר, או שיש אדם שגורר את זה, שפחה, **"או מחמרת אחר הבהמה"**.

ר' יואל אשר: **"אחר הבהמה"**, את הבהמה קושרים בחבל אל ה...

ר' יצחק: בהמה והיא מסובבת את זה.

ר' יואל אשר: הבהמה בכוחה דוחפת את הריחיים. והיא מחמרת. אני חושב שהיא צריכה, הייתי אומר שהיא צריכה ללחוץ על הכפתורים, היא צריכה להדליק את התנור ולהתניע, **"כדי שלא יבטלו הריחיים"**. היא צריכה לעשות, אי אפשר לחייב אותה תמיד לעשות את העבודה הקשה, אבל היא צריכה לוודא שהריחיים פועלים דרך המערכת כפי שהיא, או על ידי שתזרז את...

ר' יצחק: האדם ש...

ר' יואל אשר: עושה את זה, או את הבהמה. **"ואם היה דרכן לטחון בריחיים של יד"**, אם כן היה הסדר שהנשים עבדו בריחיים של יד ועבדו קשה, אז **"טוחנת"**, הוא יכול לדרוש ממנה לטחון. כלומר, כשיש את האפשרות, יש את המכונה, היא יכולה לומר: קנה את המכונה, קנה בהמה שתעשה את זה.

ר' יצחק: **"ריחיים של יד"** פירושו כמו אלה שיש אצל האנשים שעושים ריחיים של יד.

ר' יואל אשר: עובדים קשה, עושים את זה כן בידיים,

ר' יצחק: כן. אבל אין זה דבר גדול, זה משהו שנעשה לשם כך. **"ריחיים של יד"** אין פירושו שיש מקום שהאשה עצמה עושה את העבודה; יש ריחיים גדולים שבהם או שיש עבד או בהמה שעושים את זה. לפעמים יש מקומות שמשתמשים בכזה קטן, משהו כזה,

ר' יואל אשר: נו,

ר' יצחק: כמו מה שמשתמשים אצל אלה שעושים את המצות, משהו קטן, חתיכה קטנה כזו, את זה היא כן יכולה לעשות אם יש צורך,

---

הלכה ז': הפטור ממלאכות קשות כשיש שפחה או ממון

ר' יואל אשר: מה שלא יהיה. אומר הרמב"ם: **"במה דברים אמורים"**, ההלכות שהיא צריכה...

ר' יצחק: לעשות את כל הדברים האלה, לחם,

ר' יואל אשר: כל הדברים האלה הם דווקא **"בעניים"**, כי אין זה עניין של כבוד או קירבה, **"אבל אם הכניסה לו שפחה אחת או נכסים שראויין לקנות מהן שפחה אחת"**, אם הביאה איתה שפחה, או שהביאה לחתונתה כסף שאפשר לקנות ממנו שפחה, **"או שהיתה לו"**, או כשהוא זה שמחזיק בשפחה, **"או שהיה לו ממון כדי לקנות שפחה אחת"**, אז **"אינה מטחנת"**, היא לא צריכה לעשות את העבודה הקשה, לא לטחון, לא לאפות, **"ולא מכבסת"**, ואז גם לא תהיה הבעיה של תקנת עזרא, כי לעזרא אין בעיה כשהשפחה עושה את זה. נכון. **"ולא מכבסת"**, היא לא צריכה לכבס, **"ולא נותנת תבן לפני בהמתו"**, את כל העבודות הקשות האלה היא יכולה לדרוש שיטילו על השפחה, ורק אם אין שפחה היא צריכה לעשות אותן.

חידוש: זכותה לדרוש עזרה בבית ("עוזרת בית") כשיש לבעל ממון

אבל החידוש הוא כאן: אפילו אם יש לו כסף, הוא לא יכול לומר: עכשיו נקנה מכונית יקרה יותר; צריך להעמיד את השפחה, כדי שהאשה לא תעבוד קשה. אהה.

ר' יצחק: מעניין. מה הבעיה?

ר' יואל אשר: היא יכולה לדרוש ממנו, קח את ה... **"שהיה לו ממון"**,

ר' יצחק: יש לך כסף,

ר' יואל אשר: למה צריך לשגע את האשה? זה דבר גדול... הוא יכול לומר: לא, אני לא רוצה, אני מאוד אוהב את האשה, אני רוצה ליסינג יפה יותר, אני צריך עכשיו ליסינג חדש. היא יכולה לדרוש ממנו שלא יעבידו אותה קשה. זה נוגע מאוד, כי כאן יהיה ממש העניין של עוזרת בית,

ר' יצחק: כן? אבל זה הרי ממש "עולה עמו ואינה...". אני מסכים, אבל כאן הרי יש סברת "עולה עמו ואינה יורדת". חלק מכל דבר הרי הוא כך. יש לה זכות שינהג כמנהג בעלי בתים חשובים דעירא, מה שלא יהיה, לפי הרמה שלו.

ר' יואל אשר: אבל הרמב"ם אומר **"שהיה לו ממון"**, זה סתמי לגמרי. כלומר, כמה ביטוחי חיים הוא צריך לקנות לפני שהוא מעמיד לה את עוזרת הבית שתעשה את האפייה והבישול וכל השאר. שוב, נאמר כשיש כסף, הוא יכול לדרוש, היא יכולה...

שתי שפחות וסיכום המלאכות

ר' יואל אשר: טחינה, אפייה, כל הדברים האלה, היא יכולה לדרוש שפחה.

ר' יצחק: כן. אחר כך,

ר' יואל אשר: אם יש שתי שפחות. **"הכניסה לו שתי שפחות"**, או הוא, **"או נכסים הראויים לקנות מהן שתי שפחות"**, או מצדו, יש לו די כסף לשתי שפחות. אז היא גם לא צריכה לעשות את שאר הדברים. **"אינה מבשלת ואינה מניקה את בנה"**, היא כבר לא צריכה להיניק, אלא השפחה תהיה המינקת. היא יכולה לדרוש שייקחו שפחה מינקת, שזה סוג אחר,

ר' יצחק: "אלא נותנת אותו לשפחה להניק". אז השנייה, דרך אגב, זה לא סוג אחר, רוב השפחות יכולות להיניק,

ר' יואל אשר: היא צריכה להיות בהריון, אבל זה בסדר.

ר' יצחק: נו, אז יוסיפו לה אחת. בשביל זה הרי נותנים לה עבד עברי, שיוודא שהיא תוכל... בקיצור, יוצא כך, הרמב"ם אומר מסקנה. יוצא כך. כן, זה הרי מסתדר כאן, כי אפשר היה להתבלבל כאן קצת בהרבה מדי רמות,

ר' יואל אשר: הרמב"ם עושה מסקנה. **"נמצאו כל המלאכות שכל אשה עושה לבעלה"**,

ר' יצחק: אהא. זה חמש. כלומר כל אישה

ר' יואל אשר: צריכה לעשות חמש מלאכות.

ר' יצחק: כל אישה, לא תמיד,

ר' יואל אשר: אבל כל אישה. הדברים האלה,

ר' יצחק: כולן. רק אחר כך רואים... כן. לא,

ר' יואל אשר: אין דברים כאלה. כל אישה, לא תמיד, אבל כל אישה. **"טווה"**... מה אתה מתכוון לא תמיד? **"כל אשה"**. לא, את זה נראה אחר כך ברמב"ם.

ר' יצחק: אה, אתה מתכוון לגבי נדה? כן, כן. אה, כן.

ר' יואל אשר: "כל אשה". הרמב"ם אומר במילים שלו,

ר' יצחק: כל אישה חייבת. לא עוזרות שום שפחות, או שום עושר,

ר' יואל אשר: או מה שלא יהיה. **"טווה"**, כמו שלמדנו. אה, רואה, קצת ראיה כמו שאתה אומר, שהוא מביא דווקא "טווה" מכל אותה קבוצה.

ר' יצחק: אוקיי, בקיצור, הכוונה לכסף.

ר' יואל אשר: להכין את הכביסה, לעבוד בשביל הבעל, כן, **"ורוחצת פניו ידיו ורגליו"**, והיא מכינה לו את הכוס. והיא מציעה את המיטה, **"ועומדת לשמש בפניו"**, היא הגבאי שלו. בזה כל הנשים חייבות כי זה עניין של קרבה, ועל זה היא לא יכולה לומר: קח שפחה. "טווה" משום בטלה, לעבוד משהו. ושאר הדברים הם משום שזה עניין של כבוד לבעל, ששפחה לא יכולה לעשות, והבעל יכול לדרוש זאת ממנה.

ר' יצחק: אחר כך יש **"והמלאכות"**

ר' יואל אשר: "שמקצת הנשים עושות אותן", יש נשים מסוימות, הנשים העניות יותר, מסכנות, עושות את זה, **"ומקצתן אינן עושות"**, אלו שש:

1. זה **"מטחנת"**, לעשות קמח,
2. **"אופה"**, לאפות,
3. לבשל,
4. לכבס את הכביסה,

5. ולהיניק את הילד,

6. **"ונותנת תבן לפני בהמתו"**.

כל הדברים האלה הם רק לנשים שאין להן כסף, או שלבעלים אין כסף, אבל אם יש כסף, אפשר על זה לדרוש לקחת שפחה.

ר' יצחק: ומי שזוכר, בזה עצמו למדנו שתי רמות. אם יש שפחה אחת מורידים את הקשות יותר. אם יש שתי שפחות מורידים אפילו את המבשלת ומניקה ונותנת תבן. כן, הרמב"ם כבר עושה על הסדר בעצם.

שיחה: מדוע צריך שתי שפחות לעבודתה של אישה אחת, וגדר שפחה בזמנינו

ר' יואל אשר: ⟦#2⟧ מעניין, אם אפשר לדרוש מאישה אחת לעשות את כל הדברים האלה, מדוע שפחה אחת אינה מספיקה לכל הדברים האלה? קושיה טובה, לא? אלא מאי, כוחה של אמא יהודייה... נו, זה קטע שמי ששומע את השיעור שלנו ורוצה שאשתו תשמע פעם

ר' יצחק: שמה שאנחנו שומעים

ר' יואל אשר: אומרים ששתי שפחות בקושי ממלאות את מה שאישה אחת עושה. והיא הרי צריכה לעשות עוד דברים.

ר' יצחק: אני שואל שאלה: מי שהוא עני עושה כך: גם כוסח את הדשא, גם מכבס את הכביסה, גם את זה. כשהוא עשיר, יש לו אחד, הוא שוכר גוי אחד שיכסח את הדשא, עוד גוי... לשפחה יש הרבה זמן פנוי. אין כאן סתירה.

ר' יואל אשר: אבל זה משום שבאו אנשים טובים ולקחו את הדבר הנעים של להחזיק עבד. כשיש עבד, אדם אחד יכול... במצרים בנו בני ישראל את פיתום ורעמסס בכמה ימים.

ר' יצחק: אני לא יודע אם שפחה כאן פירושה ממש שפחה שאפשר לשעבד, שעושים בה מה שרוצים...

ר' יואל אשר: שפחה פירושה כמו שהביאו עוזרת בית, אבל זה לא כל כך פשוט. הוא רואה שקונה שפחה, הוא קונה שפחה.

ר' יצחק: כן, נו, כשקונים שפחה יש גם סדר.

ר' יואל אשר: אני לא יודע מה... תשאל אותו את השאלה: האם אישה תוכל עכשיו לומר שהבעל צריך תמיד לספק שירות כביסה, ואני בכלל לא צריכה לכבס כביסה בבית? הוא יכול לומר: לא, יש סדר שמכבסים כביסה בבית.

ר' יצחק: בזמנינו שפחה היא שמספקים מכונה כזאת.

ר' יואל אשר: מי מכניס את הדברים למכונה?

ר' יצחק: שעוזרת הבית תעשה את זה. נו. אם הוא יכול, בקיצור, אני אומר אבל אני לא יודע, אתה אומר שפחה ומדמיין שהכוונה לאדם שלם שאפשר לעשות בו מה שרוצים. זה לא, אני לא יודע, צריך לדעת אולי השפחה חלשה, אולי צריך לחלוק את השפחה עם מישהו אחר, כי זו שפחה מיוחדת לכך. אני לא יודע איך זה היה אז, בקיצור.

ר' יואל אשר: האמת היא שאיך להוציא כסף כשמגיעים לשאלה כזו, אף אחד לא יוכל לפסוק הלכה, כי הדברים השתנו מאוד. כן?

ר' יצחק: פשוט. אבל ודאי שאדם, למשל, שיכול להרשות לעצמו עוזרת בית, יש לאשתו זכות לדרוש, מה השאלה? כן,

ר' יואל אשר: אבל השאלה תתחיל להיות הרבה יותר מפורטת. אוקיי, אז אנחנו יכולים לנסוע פעם בשנה לחופשה, או שאנחנו יכולים להחזיק עוזרת בית רק פעם בכך וכך זמן? אף אחד לא יוכל לפסוק מן ההלכה ברמב"ם את ההלכה המדויקת.

ר' יצחק: הוא יכול לבוא אל

ר' יואל אשר: רייכל ואני אגיד לו מה לעשות.

הלכה ח': מלאכות האישה בהיותה נדה

ר' יואל אשר: ⟦#3⟧ נו, אומר הרמב"ם: **"כל המלאכות שהאשה עושה לבעלה"** אוקיי, הרמב"ם כבר רמז קצת שיש מן המלאכות המסוימות דברים שהם עניין של קרבה, של קרבה, או כבוד, אבל יותר קרבה פיזית. אומר הרמב"ם: **"כל המלאכות שהאשה עושה לבעלה"** גם **"נדה"**, כשהאישה עוברת את התקופה שבה היא נדה, היא צריכה לעשות אותן גם כן **"לבעלה"**.

ר' יצחק: כלומר היית חושב שגם זה אסור, לא,

ר' יואל אשר: היא לא נפטרת, למה שתיפטר? היא צריכה להמשיך לעבוד, אף שהיא נדה, הדברים המסוימים אסור לה להיות עם הבעל. אבל מן הדברים האלה היו גם דברים שהם קרבה, שכמו שאר הלכות מהלכות נדה יש הרחקות מסוימות שבעל צריך להתרחק מן האישה בשעה שהיא נדה, וזה כולל את הדברים, מן הדברים שהאשה עושה לבעלה זה כולל **"מזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו"**, כל הדברים האלה אסור לבעל לעשות עם אשתו הנדה. מדוע?

ר' יצחק: לאשתו לעשות,

ר' יואל אשר: לאישה לעשות לבעל, לבעל או שהבעל יקבל מן האישה. מדוע? **"גזירה משום הרהור"**, זו גזירה שהבעל יבוא לידי הרהור **"שמא יבוא לבעול"**. פירוש הדבר, הרהקה פירושה תמיד דבר שמביא מיד לידי הרהור, שזה מביא חשש של בעילה.

חידוש: גדר "גזירה משום הרהור" והנפקא מינה בשימוש

ר' יצחק: אתה רואה טוב מאוד כמו שאני אומר תמיד, שהרהור אין פירושו שיהיו לו מחשבות זרות, שלא יוכל לומר בשמונה עשרה. לא, **"שמא יבוא לבעול"**. הרהור הוא פשוט השלב הראשון לכך. זו לא גזירה, אתה הרי מבין מה שאני אומר?

ר' יואל אשר: איסור הרהור אינו דבר לעצמו. אכן אולי יש חיסרון של הרהור משום שהלב פנוי מן החכמה וכו' וכו'. אבל תמיד כשאסרו משהו משום הרהור,

ר' יצחק: זה שמא יבוא לבעול. הרהור פירושו פשוט שהיא תתנהג בקרבה, הם יבואו לידי... **"לפיכך"**, ממילא יוצא,

ר' יואל אשר: שאילו זה היה נחשב

ר' יצחק: סתם שהיא פטורה, הייתה פטורה. כיוון שכל הסיבה היא שמא יבוא לבעול,

ר' יואל אשר: צריך להיכנס לפרטים של מזיגת הכוס והצעת המטה. יש סוגים של מזיגת הכוס שהם אכן בעיה.

ר' יצחק: לא, אני אגיד מה זה אומר. זה בא לומר, מצד הקרבה אסור לה, אבל מן השימוש היא לא נפטרת. במידה שהיא יכולה לעזור לו,

החילוק בין רחיצה להצעת המטה ומזיגת הכוס

ר' יואל אשר: וברחיצת פניו ידיו ורגליו הרמב"ם לא צריך לעשות חילוקים, כנראה, זה תמיד עניין של קרבה חזקה מאוד. מן העניין אני חושב, רחיצת פניו ידיו ורגליו פירושה כן כמו לרחוץ אותו. כמו שאמא רוחצת ילד קטן,

ר' יצחק: לרחוץ אותו,

ר' יואל אשר: כוונתי לומר, לא רק להביא קערה.

ר' יצחק: הוא מתכוון, לרחוץ אותו.

ר' יואל אשר: אני לא יודע בדיוק... שוב, אני לא יודע מה זה אומר, אני לא יכול להיכנס... אבל ברחיצת פניו ידיו ורגליו הרמב"ם לא עושה שום חילוק, הוא לא אומר איזה אופן אינו קרבה. רחיצת פניו ידיו ורגליו נראית לי תמיד כקרבה, אתה רואה, הרמב"ם לא פירט פניו ידיו ורגליו.

ר' יצחק: אני מסכים, אבל אני עדיין לא יודע למה הוא מתכוון.

ר' יואל אשר: **"מצעת מטתו כשהיא נדה שלא בפניו"**. עניין הצעת המטה נראה שהוא עניין של, כשזה בפניו יש בזה עניין של הבעת כבוד או קרבה, אבל כשהוא לא שם, פשוט שהוא ייכנס לחדר השינה וימצא מטה מוצעת, זה לא אסור.

ואותו הדבר מזיגת הכוס, אסורה רק כשהיא מניחה אותה בידיו בדרך כבוד. אז היא כן רשאית עכשיו, כשהיא נדה, רשאית היא להמשיך לכבוד זה היא, כוונתי לומר היא חייבת כמלאכות שאשה עושה לבעלה, היא צריכה להמשיך להיות זו שמוזגת את הכוס,

ר' יצחק: להביא את הכוס המזוגה,

ר' יואל אשר: לא מניחה אותה בידיו **"כדרכה תמיד"**, אלא עושים זאת בשינוי, עושים זאת אחרת, **"מנחת אותו על הארץ"**, אם הם יושבים ואוכלים על הארץ כמו הספרדים, התימנים, היא מניחה על הארץ, **"או על הכלי"**, או על... מה שלא יהיה, מניחים על כלי שעומד על הארץ, זה רק או להניח על הארץ או על כלי על הארץ, אני לא יודע. בקיצור,

ר' יצחק: הנקודה היא שהיא עדיין צריכה... המילה היא לא שינוי, על פי פשט לא כתוב ברמב"ם שינוי,

ר' יואל אשר: אבל באופן שאינו קרבה.

ר' יצחק: כי זה יותר החיוב, כי זה שלב אחד לפני מזיגת הכוס עצמה, את זה מותר.

ר' יואל אשר: את זה מותר, ממילא אוטומטית היא ממשיכה להיות חייבת, הנדה לא פוטרת אותה.

ר' יצחק: נכון. כך כתוב כאן.

ר' יואל אשר: בזה סיימנו, אני חושב פחות או יותר, את עניין הדברים שאשה עושה לבעלה.

הלכה ט': אישה ששוברת כלים בשעת עבודתה

ר' יצחק: [[#4]] אוקיי, עכשיו הולכים ללמוד. ובכן, יש את המניקה,

ר' יואל אשר: מה שהולכים ללמוד עוד קצת בפרק הזה. אה.

ר' יצחק: הולכים ללמוד עוד פרטים שיוצאים מזה.

ר' יואל אשר: כך הרמב"ם: **"האשה ששברה כלים בעת שעושה מלאכותיה בתוך ביתה"**, האישה הרי עושה את המלאכות. אה, נראה שזה ממש קשור.

ר' יצחק: כן בוודאי.

ר' יואל אשר: כי אישה עושה מלאכות, כשעושים מלאכות,

ר' יצחק: מה קורה לפעמים? מה קורה? כשהיא...

ר' יואל אשר: כן, היא מתעסקת במטבח, כן, היא הרי צריכה להכין את החלה,

ר' יצחק: את הפת. אהה. זה...

ר' יואל אשר: קורה לפעמים שכלים נשברים, והכלים הרי של הבעל. אז **"האשה ששברה כלים בעת שעושה מלאכותיה בתוך ביתה"**, אהה. היא **"פטורה"**. היא פטורה, היא לא צריכה לשלם לבעל על הכלים. אהה. מדוע? אומר הרמב"ם, **"אין זה מן הדין"**, זה לא משום שכך צריך להיות הדין, כאילו שהיא פטורה מנקודת מבט של חושן משפט. אין פירושו איזה דין של, נאמר, בעליו עמו או... צריך כבר לראות. אומר הרמב"ם. כן. **"אלא"**, מה זה? **"תקנה"**, זו תקנה.

"שאם אין אתה אומר כן", אם תאמר שהאישה צריכה לשלם לו על כלים שהיא שוברת, **"אין שלום בתוך הבית לעולם"**, לא יהיה שלום בבית, **"אלא נמצאת נזהרת ונמנעת מרוב המלאכות"**. היא תהלך בביתה כמו על קליפות ביצים, היא תפחד ותהיה זהירה במיוחד ולא תעשה מלאכות מסוימות כי אולי תשבור משהו. **"ונמצאת קטטה ביניהם"**, יתחיל מעגל כזה של קטטה כמו: "למה את לא עובדת מספיק?" "אה, כי בשבוע שעבר שברתי קערה וגרמת שאשלם, אז השבוע אני לא רוצה לגעת בקערה". "אה, אבל את כן חייבת". מתחילה מחלוקת.

לכן פטרו החכמים בשעה שהיא עושה מלאכות. כוונתי לומר, נראה ששלא בשעה שעושים מלאכות היא אינה פטורה.

ר' יצחק: שוב, מה זה אומר? מה היא עושה?

ר' יואל אשר: היא סתם כך שברה קערה, היא סתם כך...

ר' יצחק: אם היא התרגזה, ולקחה

ר' יואל אשר: צלחת...

הדיוק ברמב"ם ושיטת הראב"ד

ר' יואל אשר: כי בשבוע שעבר שברתי קערה ועשו שאשלם, אז השבוע אני לא רוצה לגעת בקערה. אבל את כן חייבת, מתחילה מחלוקת, לכן פטרו החכמים בשעה שהיא עושה מלאכות. אפשר לומר שנראה ששלא בשעה שעושים מלאכות היא אינה פטורה.

ר' יצחק: שוב, מה זה אומר? מה היא עושה?

ר' יואל אשר: היא סתם כך שברה קערה. היא סתם כך...

ר' יצחק: אם היא התרגזה,

ר' יואל אשר: אין לה מה לעשות עם שום דבר. בעל שיחייב את אשתו ל... משום שבטעות שברה כיסא, זה דבר מאוד לא יפה.

ר' יצחק: תמיד היא עושה מלאכה. זה לא הגיע. נראה כך.

ר' יואל אשר: אותו הדבר, שתמיד נחשב אוטומטית שהיא עושה מלאכות.

ר' יצחק: לא, כאן... לאישה הרי יש עבודה כאן.

ר' יואל אשר: הטענה שלי היא קיצונית... הפילה כוס, אתה מחייב אותה שהיא חייבת לשלם. הרמב"ם אומר בבירור מאוד: **"בעת שעושה מלאכותיה"**. הרמב"ם היה יכול לומר

ר' יצחק: דבר יותר כללי. אני שומע את הדיוק שאתה אומר. זה מעניין מאוד. הראב"ד חולק. הראב"ד אומר שההלכה אינה חידוש של החכמים, אלא היא ממש הלכה, כי הראב"ד טוען

ר' יואל אשר: שהיא פטורה מן הדין.

ר' יצחק: מדוע? משום שמירה בבעלים, משום **"שהוא שכור לה"**. כך הוא טוען, הראב"ד טוען שהוא עובד בשבילה, יש לו חיובים לפרנס אותה, ממילא הוא נחשב שכור לה כל שעה. היא פועלת. המגיד משנה אינו מבין את הראב"ד,

ר' יואל אשר: הוא אומר שזה הפוך. שכור עמו מועיל לבעליו עמו? הרי לא מדובר כאן דווקא כשהבעל נמצא שם. בעליו עמו אין פירושו דווקא כשהבעלים... כאן יש דין ששכור תמיד פטור.

המקור בירושלמי: "אין שלום בתוך ביתו לעולם"

ר' יצחק: ודאי. כן, ודאי. בקיצור הראב"ד אינו ברור, הראב"ד אומר להפך, אולי היא שכורה עמו, זה לא ברור. על כל פנים, הם מביאים שמה שכתוב ברמב"ם הוא ירושלמי, זה ירושלמי מפורש. הירושלמי חקר אם היא נחשבת שומר חינם, שומר שכר, והוא מסיק שהיא כלום: **"אם אתה אומר כן אין שלום בתוך ביתו לעולם"**. ולכאורה לפי הירושלמי הזה היה צריך להיות אפילו שלא בשעת מלאכה. מעניין באמת מדוע

ר' יואל אשר: הרמב"ם כתב, לכאורה אם כל העניין הוא שלום בית, הרי לא נכנסים כאן לדיונים של חושן משפט כלל. אז היא הייתה צריכה להיות תמיד פטורה, כדי שלא יבואו שום מתחים, הרמב"ם, שהיא צריכה לשלם על דברים.

ר' יצחק: אני חושב שמה שהרמב"ם אומר בשעת מלאכה הוא פשוט שדיבר הכתוב בהווה, כי מן הסתם אז יישברו דברים. אתה לא מסכים? הפשט שלי, אני לא חושב שיש חילוק. כך אני חושב. אני לא רואה אף אחת מן הסברות שעושה חילוק.

הרמב"ם כן, כי הרמב"ם פירש את הירושלמי אחרת. צריך לעיין בכל הלשון. הרמב"ם פירש קצת אחרת מאיתנו. אני אומר סתם, השתגעת? אתה הולך לתבוע אישה לדין תורה על שבירת כוס? אבל הרמב"ם אומר אחרת, שהיא לא תעשה את המלאכות, הריב יהיה על כך שהיא לא עובדת. פירוש מעניין ברמב"ם.

דיון: מאין יש לאישה כסף משלה לשלם?

ר' יואל אשר: [[#2]] צריך להבין בכלל איך זה עובד, כי אם האשה, אפילו דחקה עצמה, הרי הכסף שייך לבעל. אז מה? היא תשלם מנכסי מלוג שהיא תירש פעם? הרי אין לה כסף. אז נאמר שמדובר במקרה שנפלה לה ירושה, או שמישהו נתן לה מתנה על מנת שאין לבעלך רשות בה. איפה יש כסף? לא. דחקה עצמה, זה הולך לבעל. היא מכניסה כסף בחתונה, הרי אלו נכסי מלוג שהבעל אוכל פירות, והיא אינה יכולה... אז איפה יש כסף?

ר' יצחק: זה הכסף שלה, אני לא מבין מה אתה אומר.

ר' יואל אשר: לנשים יש כסף. יש לה את הכסף, היא צריכה לתת כסף לבעל, שלבעל עדיין אין. מה הכוונה? היא צריכה לקחת חלק מנכסי המלוג ולתת לו?

ר' יצחק: מה זה בכלל אמור לומר? נו, ודאי, מה אם לא? למה זו בכלל בעיה, מה שאתה אומר? אני לא מבין מה אתה אומר.

ר' יואל אשר: אני לא רואה איך הבעל יכול לחייב את אשתו לשלם על כלי ששברה בבית. מה היא תעשה עכשיו? כן, עכשיו הוא ממילא יכול לדרוש ממנה לעבוד יום שלם, ואפילו דחקה עצמה הוא לוקח את כספה.

ר' יצחק: מה עניין דחקה לכאן? אתה...

ר' יואל אשר: איזה כסף הוא רוצה, המסכן, לסחוט ממנה? אחרי כל ההלכות שלמדנו, האשה עובדת בשביל הבעל שמונה עשרה שעות ביום, והוא עוד מצוי באמצע שאר הזמן. היא שברה כוס, מאיפה היא תיקח עכשיו את הכסף? הכסף שהכניסה בחתונה הוא נכסי מלוג, נכסי צאן ברזל.

ר' יצחק: אומרים שמטעם שלום בית היא פטורה כאן, ובכלל...

ר' יואל אשר: מה פירוש נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל? זה הכסף שלה, הוא מונח בבנק שלה, אני לא מבין מה אתה אומר. הוא מונח בבנק שלה, והבעל יכול לקחת ממנו, יכול תמיד להוציא כסף, ולכן להשאיר, הוא אוכל ממנו את הפירות. הרי בדרך כלל מדובר שצריך לעשות מזה... אז במקום שהיא תוכל לקנות בזה קרקע והכסף יגדל, הבעל צריך לקנות בזה קרקע, והוא אוכל את הפירות כל השנה. זה שלו. הוא צריך לתת לה רק את המינימום, את השעה.

ר' יצחק: אני לא מבין את הבעיה שלך. יש לה כסף, ושתשלם את הקנס. פירשת לעצמך שלנשים אין כסף. יש להן פטור. מה? יש לה הרבה כסף. אני לא יודע למה אתה אומר שאין לה כסף. הרמב"ם אומר שהיא פטורה רק כשהיא עובדת. אתה צודק. מעניין. מוזר מאוד. כך הוא אומר, כך הוא אכן מביא.

ר' יואל אשר: הייתי אומר שהרמב"ם אומר בבירור שרק אם היא עובדת, רק כשהיא עובדת.

ר' יצחק: כך אומר דיוק של האחרונים. מעולם לא שמעתי שבעל תבע את אשתו לדין תורה על דבר כזה, אז אני לא יודע. אם שמעת, אין בעיה. בסדר.

הערות על איסור הושטה בנדה, וגבאי ששובר כוס

ר' יצחק: [[#3]] הוא אומר טוב, הוא לא מתכוון לומר זאת, אבל רואים מהרמב"ם בבירור שהרמב"ם אינו סובר שאסור להושיט לנדה בכלל, כי רק לגבי מזיגת הכוס הוא אומר שהיא צריכה להניח אותה על הרצפה, כי זו מזיגת הכוס, זה עניין מיוחד של קירבה, אבל סתם להושיט מפתח...

ר' יואל אשר: הוא לא היה מקבל את איסור ההושטה של רש"י.

ר' יצחק: כך נראה.

ר' יואל אשר: פירוש, נתינה על ידו הייתה הרי האופן שבו מושיטים את הכוס. וגם זה אסור רק באופן של מוזגת הכוס. כן,

ר' יצחק: טוב מאוד. אבל לא סתם דבר.

ר' יואל אשר: זה מעניין אותי, כי אני חושב, גבאי, כן? למישהו יש גבאי, או עבד זה שונה, כי עבד קנוי לגמרי לאדון. לאדם יש גבאי, והגבאי מוזג לו לכוס, והכוס נשברה. האם הגבאי צריך עכשיו לשלם לו, או...

ר' יצחק: גם זה בעליו עמו, מה השאלה?

ר' יואל אשר: הרי הראב"ד לגבי בעליו עמו.

ר' יצחק: כן. אבל אם אין זה בעליו עמו, הוא ודאי חייב. כי הוא שומר שכר. מה הבעיה? כשלמישהו יש פועל, גם הפועל צריך לשלם מעיקר הדין. בסדר, חוץ מאם בעליו עמו. מה פירוש, אני עובד אצלך, אני לוקח את הרכב שלך, ואינני צריך לשלם אם אני שובר את הרכב? היום יש ביטוח עם כל מיני תורות. זו הלכה מעיקר הדין. נכון.

ר' יואל אשר: אומר הרמב"ם הלאה:

הלכה י': כפייה על מלאכות ובירור המציאות

"כופין אותה ועושה אפילו בשוט" – מחלוקת רמב"ם וראב"ד

ר' יצחק: [[#4]] עכשיו נראה,

ר' יואל אשר: מה קורה כשהן לא רוצות, הא? אומר הרמב"ם: **"כל אשה שתמנע מלעשות מלאכה מן המלאכות שהיא חייבת לעשותן"**, אומר הרמב"ם, לא דיברתי כאן על המלצות, אלא היא מחויבת לבעל. וממילא אפשר לכפות אותה, כמו שלמדנו דברים שהיא מחויבת בהם, באילו עוד דברים שהיא מחויבת אפשר לכפות? **"כופין אותה ועושה אפילו בשוט"**.

ר' יצחק: אומר הרמב"ם, מכים אותה. אומר הראב"ד שמעולם לא שמע שמכים אותה.

ר' יואל אשר: הראב"ד אומר שלא מכים. אבל זה מאוד מעניין, כי למשל, אשה שאינה זמינה לעונה יוצאת בלא כתובה. לא אומרים עצה של הכה אותה. לא, אי אפשר, זה לא עניין שאפשר לכפות עליו.

ר' יצחק: הרמב"ם אמר שאי אפשר, הרמב"ם אמר שאין כופין. נכון, כי אין...

ר' יואל אשר: אי אפשר לכפות. אבל כאן, כאן לא נותנים לה אפילו את החופש. כביכול, מחמירים איתה עוד יותר. דוחפים, מכריחים אותה. זה לא שאם היא לא רוצה לעשות מלאכה, הבעל יכול להוציא אותה.

ר' יצחק: אפשר כן, אבל הוא לא רוצה, היא לא רוצה, אף אחד לא רוצה. היא רוצה להיות נשואה ו...

ר' יואל אשר: ולא לעבוד. ולא לעבוד? בסדר.

ר' יצחק: למה שהיא תרצה? בסדר.

ר' יואל אשר: אז **"כופין אותה ועושה"**. אני מבין מה אתה אומר. היא לא רוצה לעשות את הדבר, את החיוב לעשות מלאכה. **"כופין אותה ועושה,**

ר' יצחק: אפילו בשוט". גם הראב"ד אומר שכופים אותה, רק לא כופים אותה על ידי מכות. כופים אותה בכך שלא נותנים לה כסף, לא נותנים לה לאכול.

ר' יואל אשר: נכון, נכון. בסדר, אבל כתוב **"כל אשה"**, הוא יתכוון גם לאשה שעושים זאת משום שהבטלה מביאה לידי זימה. מה שלא תהיה ההלכה של האשה, כופים. אומר הרמב"ם, עד כמה כופים? אפילו בשוט. אפילו אם צריך, כתוב, מן הסתם הכוונה לאיים בשוט. אין הכוונה להכות.

ר' יצחק: לא, הכוונה כן. הכוונה פשוטו כמשמעו, אתה לא מוכן להסכים, גם הראב"ד לא מסכים.

ר' יואל אשר: אומר הראב"ד שאין זה עסק. לא, הרמב"ם חי בארצות ספרד.

ר' יצחק: לא, זה היה... אין לי קשר לזה. אלו הלכות כפייה. אני חושב שאתה טועה. אלו הלכות כפייה.

ר' יואל אשר: הוא מתכוון לבית הדין,

ר' יצחק: בית הדין עושה זאת?

ר' יואל אשר: לא, הוא מתכוון לבית הדין, הוא מתכוון לבית הדין. זה מעין, כמו בדומה למכות מרדות. דבר מעין זה.

ר' יצחק: כן כן, יש פשוט סוגים שונים של כפייה. יש לפעמים כפייה בשוט, כמו מי שאינו מקיים מצוות עשה שמכים אותו. זה סוג חזק מאוד של כפייה. יש סוגי כפייה כמו שכבר למדנו, לפעמים אפשר רק להחליט שהוא רשע, לפעמים אפשר לקחת ממנו כסף. אלו דרגות אחרות. הרמב"ם סבר שהחיוב הזה הוא בדרגה החזקה ביותר.

ר' יואל אשר: והראב"ד אומר שלא הולכים כל כך רחוק, אלא מפעילים לחץ גדול על ידי קנסות,

ר' יצחק: מה? בלי כתובה. לחץ גדול,

ר' יואל אשר: לוקחים ממנה את הכתובה שלה,

ר' יצחק: על דבר מסוג כזה. הראב"ד אומר שגם כופים אותה, רק כפייה כספית. נכון, כמו שהיה שם...

ר' יואל אשר: לפעמים עושים הכרזה,

ר' יצחק: לפעמים עושים לפי המצב מה שיכול להפעיל לחץ.

"מושיבין אשה ביניהם או שכנים" – כיצד מבררים את האמת

ר' יואל אשר: [#5] נכון, זה תלוי כמה חזק השעבוד. **"טען הוא שאינה עושה"**, מה קורה כש... דבר דומה מאוד היה לנו בכל המקרים האחרים. כשהוא טוען שהיא אינה עושה מלאכות, **"והיא אומרת שאיני נמנעת מלעשות"**. אינני מתאפקת. אני כן עובדת. אבל לשון יפה, היא אומרת:

ר' יצחק: אינני מתאפקת,

ר' יואל אשר: מה עליי לעשות אם זה לא הסתדר. אינני יודעת מה **"איני נמנעת"**.

ר' יצחק: היא אומרת,

ר' יואל אשר: זה לא דווקא ויכוח במציאות. לעתים קרובות מאוד, הוא מחפש תירוץ: "אוי, מה אעשה, עדיין לא מצאתי".

ר' יצחק: הרי לא מדברים על האשה. הרי מדברים, יש עשר נשים, והוא מדבר על **"איני נמנעת"**.

ר' יואל אשר: אז **"מושיבין אשה ביניהם או שכנים"**, מושיבים ביניהם אשה או שכנים, שיחקרו ויראו מה קורה.

ר' יצחק: זה מעניין, למה הרמב"ם צריך לומר זאת, מה ההלכה?

ר' יואל אשר: היה לנו דבר דומה מאוד קודם.

ר' יצחק: כך לא היה לנו, היה לנו לגבי עונה. כן.

ר' יואל אשר: שם הבנתי למה, הרי אי אפשר... יש קטטה, אז מושיבים אותם, ומתיישבים ביניהם.

ר' יצחק: לא, זה... הלו!

ר' יואל אשר: שייחדו עדים ו...

ר' יצחק: שם אני מבין היטב למה, כי הרי אי אפשר לעשות עדים כראוי. כאן אפשר, שיקראו לעדים לבית הדין, כמו בכל דבר! מה מעניין? למה צריך לעשות אשה או שכנים?

ר' יואל אשר: מה חסר בכל ההלכה? עשיתי דיוק ב**"איני נמנעת"**. היא אומרת שמסיבה כלשהי משהו לא קורה, צריך לקחת מישהו שמבין בזה.

ר' יצחק: לא, לא, שטויות. היא אומרת שזה שקר. יכול להיות שהדיוק שלך הוא דיוק יפה, אבל העובדה היא שזו מחלוקת. הוא אומר שהיא לא עובדת והיא אומרת שהיא כן עובדת.

ר' יואל אשר: הביאי לי את חתיכת הסחורה שייצרת.

ר' יצחק: טוב מאוד. נו?

ר' יואל אשר: לא, בגלל זה אני חושב ש**"איני נמנעת"** פירושו שבדיוק הגיע... אי אפשר הכל... לא, לא, זה לא נכון. לא, היא הולכת לבשל, או שהיא לא מביאה מזיגת הכוס, אבל מה פירוש? בסדר, הרי אפשר לדבר גם על מלאכת אריגה וטוויה וכל הדברים האלה. נראה שזה טוען ונטען רגיל של יהודים. הוא אומר כך, היא אומרת כך. אז מה עושים בכל פעם? יש לי הסכם איתך שתלמד איתי רמב"ם, אתה אומר שאתה כן מגיע, אני אומר שאתה לא מגיע, אני לא יודע מה, בוא נראה אם אתה מגיע.

ר' יצחק: שמישהו ישב איתם, **"מושיבין אשה ביניהם או שכנים"**. אומר הרמב"ם הלאה: **"ודבר זה,**

ר' יואל אשר: ודבר זה כמו שיראה הדיין שאפשר בדבר". פירוש, העצה שנתן, שיושיבו עם... היום אומרים לך למטפל, שיושיבו אשה... לא, לא מטפל! כן, אני מבין שמדובר כאן על עבודה. אבל האשה... מישהו שיבדוק. האשה תבדוק, תרגל אפילו קצת. אז זה איך ש...

ר' יצחק: הדיין רואה **"שאפשר בדבר"**. אז לכאורה מה שהרמב"ם מתכוון כאן הוא, נראה לי שזה דומה למה שלמדנו לגבי עונה, ולכאורה הפירוש הוא ש...

ר' יואל אשר: פירוש, העצה שנתן, שיושיבו עם... היום אומרים: לך למטפל, שיושיבו עם אשה...

ר' יצחק: לא.

ר' יואל אשר: לא מטפל. כן, אני מבין, מדובר כאן על עבודה. אבל האשה... מישהו יבדוק. האשה תבדוק, תרגל אחריהם אפילו קצת, אז זה איך ש–

חידוש: ביתו של אדם כשטח פרטי ברמב"ם

ר' יצחק: הדיין רואה שאפשר בדבר. אז לכאורה מה שהרמב"ם מתכוון כאן הוא, נראה לי שזה דומה למה שלמדנו בפרק הקודם, ולכאורה הפירוש הוא ש... קצת זה נשמע כשיטה אחרת. אבל לכאורה הפירוש הוא שהרמב"ם הבין שאי אפשר להיכנס גם לביתו של אדם אחר.

שכאשר יש עבודה, עסק בין שני אנשים, אם לאחד יש טענה, יביא ראיה. כבר מתחיל כל ה... לא צריך הלכה לזה: **המוציא מחבירו עליו הראיה.** יש לך עד אחד, תעשה שבועה, זה כופר הכל, מה שלא יהיה, אלו הלכות רגילות.

הרמב"ם סבר משהו, שבדיוק כמו שהבנו שאי אפשר לומר לאנשים ללכת להעיד בחדר השינה של אחר, גם למטבח אי אפשר להיכנס. בית הוא דבר פרטי. וממילא אומר הרמב"ם, בואו נמצא שכנה, איזו אשה, שיש בכך צניעות, שלא איש ילך לשם. אשה – אוי, הרי אשה אינה כשרה לעדות? שימצאו איזו עצה. כך אני מרגיש.

אני זוכר שהרמב"ם בהלכות יום הכיפורים אמר דבר דומה. אני זוכר שהרמב"ם אומר, מה ההלכה ש**מוטב שיהיו שוגגין, שנשים שאוכלות ושותות עד שתחשך** אין מוחים בהן. למה? אומר הרמב"ם: **"שאי אפשר שיהיה שוטר בביתו של כל אחד ואחד"**. הרמב"ם הבין היטב מאוד שביתו של אדם הוא שטח פרטי. אי אפשר לקרוא לביתך לבית הדין. צריך למצוא איזו עצה עדינה. כך נראה לי.

ר' יואל אשר: להציב מצלמה.

ר' יצחק: צריך לחשוב. בסדר.

ר' יואל אשר: היום יש מצלמות. **ודבר זה...** לא, הפירוש... לא, לכאורה, אפשר ללמוד **"מושיבין אשה ביניהם או שכנים"** שמישהו יתווך ביניהם, אבל נראה יותר שמישהו יברר את האמת. כי אחרי שיבררו את האמת, שבית הדין יידע, כדי שיכפו.

ר' יצחק: אה.

ר' יואל אשר: כי הרי אפשר להכות. הרי אפשר לכפות. אבל אי אפשר לכפות כשהיא אומרת: "אני כן עובדת", או "אני משתדלת כמיטב יכולתי". כן.

הלכה י"א: הלכות מניקה – מעשה ידיה, מזונות וחולי תאוה

ר' יצחק: בסדר. עכשיו נלמד הלכות מניקה. הרי למדנו שאחד הדברים שהיא מחויבת בהם הוא להניק, אם אין שפחה. צריך ללמוד את הפרטים של זה, זה דבר קצת מסובך.

פוחתין ממעשה ידיה ומוסיפין על מזונותיה

ר' יואל אשר: שוין, אומר הרמב"ם: **"האשה כל זמן שהיא מניקה"**, כל זמן שהיא מניקה את ילדה, **"פוחתין לה ממעשה ידיה"**, מחייבים אותה פחות, היא לא צריכה לעשות כל כך הרבה, את האריגה והטוויה היא צריכה לעשות פחות. ולעומת זה מוסיפים לה גם: גם מקלים עליה בעבודה, וגם מוסיפים לה **במזונותיה**, בדין שיעור המזונות כמה צריך לתת. לאשה מניקה מוסיפים גם יותר.

מה מוסיפים לה? מוסיפים לה **יין** – שהרמב"ם אמר שם שנותנים מעט יין, כאן נותנים קצת יותר יין – ודברים אחרים **"שיפין לחלב"**, שטובים כדי שהאם תוכל לייצר חלב.

נראה כאילו **"פוחתין לה ממעשה ידיה"** הוא לטובתה, ו**"מוסיפין לה על מזונותיה"** הוא לטובת הילד, **"שיפין לחלב"**.

ר' יצחק: אולי שניהם, אם עובדים קשה מדי אי אפשר, מה שלא יהיה, צריך להתחשב במציאות.

הלכת "חולי תאוה" ו"צער גופה קודם"

ר' יואל אשר: **"פסקו לה מזונות"**, מה קורה במקרה כזה? **"פסקו לה מזונות הראויות לה"**, הבעל כבר נותן לה, כבר פסקו את המזונות הראויות לה. כלומר, מלבד הלחם ומה שלמדנו שם, מעט הפירות, והוסיפו עוד קצת יין בשביל החלב. ובכל זאת, **"והרי היא מתאוה לאכול יתר"**. יש תופעה כזו אצל נשים, מעוברות ומניקות, מתעוררת בה תאווה לאכול יותר, **"או לאכול מאכלות אחרות, מפני חולי תאוה שיש לה בבטנה"**. היא חולה בזה –

ר' יצחק: היא לא יכולה לשלוט בעצמה. יש דבר כזה חולי תאוה? כן. **"שיש לה בבטנה"**. כן? אז מה אז?

ר' יואל אשר: **"הרי זו אוכלת משלה כל מה שתרצה"**, היא יכולה לאכול משלה, ממעשה ידיה?

ר' יצחק: מכספה שלה. **"משלה"**.

ר' יואל אשר: **"כל מה שתרצה"**. אה, הוא לא צריך לעשות... אז עכשיו השאלה כך: מהבעל היא יכולה לבקש רק מזונות הראויות לה. כשהבעל רואה שהיא מבקשת סתם שוקולד נוסף משום שיש לה תאוות בטן, הוא אינו צריך לתת לה.

אבל עכשיו השאלה: האם הבעל יכול למנוע ממנה, לומר: "זה לא טוב, את תשמיני, זה דבר רע"? האם הוא יכול למנוע ממנה כשזה מכספה שלה? אומר הרמב"ם, הוא אינו יכול למנוע ממנה: **"הרי זו אוכלת משלה כל מה שתרצה"**, מותר לה לאכול מכספה שלה כמה שהיא רוצה.

התרגום של קטע זה (חלק 8 מתוך 10) נעצר על ידי מסנן אוטומטי, ולכן אינני יכול לספק אותו כאן. מומלץ להריץ את הקטע מחדש, אולי בחלוקה לקטעים קטנים יותר, או לתרגם אותו ידנית.

ר' יואל אשר: **האשה שנתגרשה**, אשה שהתגרשה, אבל יש לה ילד, **אין כופין אותה להניק**, אין הוא יכול לכפות עליה להניק אותו. העניין שהיא צריכה להניק את הילד הוא חיוב שיש לה כלפי הבעל, אין זה חיוב שיש לה כלפי הילד. משום שחיוב פרנסת הילד מוטל על האב. כמו שלמדנו כבר קודם בפרק י"ב, שלאב יש חיוב לפרנס את ילדיו כל זמן שהם עדיין קטנים, כל זמן שאינם עדיין עומדים על רגליהם, וממילא אין כופין אותה להניק.

אלא מה כן? מה עושים? **אם רצת**, אם היא מסכימה, היא מתמקחת עם בעלה, עם בעלה לשעבר, **נותן לה שכרה**, שבעלה לשעבר ישלם לה. הרי היא המינקת הטובה ביותר, הרי היא קרובה לילד, שתהיה היא המינקת, אבל הוא צריך לשלם לה, **ומניקתו**, והיא תניק. אם אינה מסכימה, **נותנת לו את בנו**, היא יכולה לתת לו את הילד, "הנה לך הילד", **והוא מטפל בו**, הוא צריך לטפל בו. מה יצטרך לעשות? מן הסתם יצטרך לשכור שפחה וכדומה.

ר' יצחק: **במה דברים אמורים**, אומר הרמב"ם, זה שאפשר לעשות זאת — שהיא יכולה להחזיר אותו,

ר' יואל אשר: היא יכולה לומר "קח לך את הילד שלך, תסתדר", שמעיקר הדין אכן צריך להיות כך, יש לזה אבל גדר כזה: זה רק **שלא הניקה אותו עד שהכירה**, כשהילד עדיין צעיר מאוד, והאם עדיין לא הניקה את הילד עד ש...

ר' יצחק: הילד מכיר את האם.

"אבל אם הכירה" — כפייה מפני סכנת הולד

ר' יואל אשר: [[#2]] **אבל אם הכירה**, אם הילד כבר הכיר וקיבל את הקשר עם האם, שהאם היא המניקה, ואומר הרמב"ם, ההכרה אינה דווקא דבר שקשור לראייה בעיניים — **ואפילו היה סומא**, אפילו אם הילד הוא ילד עיוור, אבל הילד מכיר את האם על ידי סימנים אחרים, באיזה אופן שסומים יכולים להתקשר, ורואים שהאם יכולה להבחין בזה, אזי **אין מפרישין אותו מאמו**. במקרה כזה, אף שמעיקר הדין האשה אינה מחויבת, שהרי כבר התגרשה, אבל כאן יש דבר חדש: **מפני סכנת הולד**. יש סכנה לילד כשתולשים ילד מאם שכבר פיתחה קשר, ממינקת שכבר יצרה קשר. זו סכנה לילד, ולכן לא עושים זאת, **אלא כופין אותה,**

כופים אותה, **ומניקה אותו בשכר עד עשרים וארבעה חדש**, עד השיעור של כמה זמן צריך להניק ילד, עשרים וארבעה חודשים, יצטרכו לכפות אותה. אבל מכיוון שהחיוב הוא על האב והיא אינה מחויבת, הוא יצטרך לשלם לה. אבל כופים אותה כן לקבל את הכסף, לקבל את העבודה, לקבל את האחריות, משום שיש סכנה לוולד.

ראיה לפירוש בהלכה י"ב בעניין "שמא ימות הולד"

כאן רואים בבירור רב שהאם אינה יכולה להשתמט מעבודה גופנית מפני סכנת הולד. אם כן, מה שלמדנו קודם בעניין אכילה יצטרך גם כן להיות שאין זו באמת סכנת הולד, מה שהאב אומר שמא ימות הולד. היכן? אומר הוא, כאן אתה רואה שאי אפשר לכפות אם, אפילו כשהיא פטורה מכל דיני שעבוד הבעל לאשתו היא פטורה, אבל אי אפשר לתת לאם לגרום סכנה לוולד. אם כן גם באכילה לא ייתנו לה לעשות דברים שיסכנו את הילד. אם כן מה שלמדנו שם יהיה כפי הפירוש שלי, שהבעל אינו יכול סתם כך לכפות בגלל חששות רחוקים, או סתם משום שהוא רוצה להפחיד אותה.

מזונות גרושה המניקה והוצאות הנוספות של הילד

ר' יואל אשר: טוב, אומר הרמב"ם הלאה, כשלומדים בעניין גרושה. כאן לומדים הלכות גרושות: **הגרושה אין לה מזונות.**

ר' יצחק: [[#3]] כלומר, עד עכשיו למדנו שהיא צריכה להניק, אבל על זה משלמים לה.

ר' יואל אשר: אבל סתם כך, אנחנו קודם...

ר' יצחק: למדנו שאשה,

ר' יואל אשר: שלמדנו קודם, כשלאדם יש אשה מינקת, הוא צריך להוסיף לה על מזונותיה והוא צריך לתת לה יין. היה אדם יכול לחשוב שגרושה כבר אין לה — לאב כבר אין דין, הבעל לשעבר הוא הרי כבר לשעבר, אם כן באופן אוטומטי ודאי כבר אין מצוות שאר. אבל החלק של האוכל שאתה נותן כדי שתוכל לתת לילד, אולי תמיד היית צריך לתת אותו. אבל **אין לה מזונות אף על פי שהיא מניקה את בנו.**

ר' יצחק: אם היא מניקה את ילדה, הוא צריך לשלם לה.

ר' יואל אשר: לשלם הוא צריך לה כן, כן, **נותן לה שכרה ומניקתו.** נכון. **אבל נותן לה יתר על שכרה,** מלבד מה שהוא צריך לשלם לה עבור ההנקה, יהיה המחיר של ההנקה אשר יהיה, הוא צריך לתת לה מלבד זאת **דברים שהקטן צריך להן מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בהן.** היא אינה יכולה לדרוש שהיא צריכה לאכול קצת יותר טוב, או שהיא צריכה לאכול כדי שתוכל לתת חלב. לא,

ר' יצחק: מי שנותן לה אוכל, על זה משלמים לה. אם כן היא עובדת.

ר' יואל אשר: כל זמן שיש בעל, יש שאר. אין לך? יש לך מה שיש לכל הנשים. חפשי עבודה. העבודה שלך עכשיו היא להניק. אבל דברים אחרים שהילד צריך, גם בהם האב מחויב...

החילוק בין מזונות המינקת לצורכי הילד

ר' יואל אשר: היא אינה יכולה לדרוש שהיא צריכה אוכל קצת יותר טוב, או שהיא צריכה לאכול כדי שתוכל לתת חלב. לא, מה שאת נותנת לאכול...

ר' יצחק: על זה, לא, את צריכה בשביל זה, על זה משלמים לך. היא עובדת.

ר' יואל אשר: הרי היא אינה אשה מניקה. כל זמן שיש בעל יש שאר, אין לך, יש לך מה שיש לכל הנשים, חפשי עבודה, העבודה שלך עכשיו היא להניק. אבל דברים אחרים שהילד צריך, גם בהם האב מחויב. כמו שכשאומרים שהאב מחויב בפרנסת בניו, אין הכוונה רק לחלב, רק למינקת, הכוונה לכל דבר שצריך, כמו כסות, ומאכל, ומשקה.

ר' יצחק: מאכל ומשקה נוספים. זה סתם משום שהוא מחויב לדאוג לילדיו.

ר' יואל אשר: למה מאכל ומשקה מעניין? מה פירוש מאכל ומשקה נוספים?

ר' יצחק: לילד, כלום.

ר' יואל אשר: כן, אבל לילד הרי יש... האם מניקה.

ר' יצחק: לא, אפילו כשהוא ילד גדול יותר, והיא אינה מניקה. לא.

ר' יואל אשר: אבל זה רק עד עשרים וארבעה חודש. אני מתכוון למה שמוסיפים. אינני מבין מה אתה אומר. כסף... **האף על פי שהיא מניקה את בנו** מדובר עד עשרים וארבעה חודשים.

ר' יצחק: כן, אבל מה שהוא אומר שצריך לתת לילד אוכל, בזה מדובר אחר כך, אב צריך לתת לילדו אוכל.

ר' יואל אשר: אה, בכלל אחר כך. אה, אחר כך. אחר כך הוא צריך לתת לגרושה כמה שצריך למאכל ומשקה של הילד. או **וסיכה**, לא אם צריך, סיכה היא אחד הדברים, כן, כמו שלמדנו, הרמב"ם לימד אצל שאר שהוא נותן לה שמן לאכילה, תמורת כסף, למאור. בסדר.

ר' יצחק: או בשביל הילד,

ר' יואל אשר: הסיכה. מה שהילד צריך.

ר' יצחק: לאכילה, עכשיו מדברים על הילדים. עכשיו מדברים על הילד. תינוק צריך משהו. הוא צריך לדאוג לצורכי התינוק, זה מה שהוא אומר, הוא צריך לדאוג.

מדוע מעוברת אינה מקבלת כלום

ר' יואל אשר: אבל המעוברת אין לה כלום. זה כשגרושתו היא מינקת. אבל אם הוא גירש אותה כשהייתה מעוברת והיא דורשת עכשיו, "את האוכל שלי, ניחא, אבל הרי אני צריכה קצת אוכל שמעוברת צריכה יותר, לאנרגיה בשביל הילד", אבל אין בזה חיוב.

ר' יצחק: אינו צריך לספק לה שום אוכל. בסדר. עכשיו כך. המשך, המשך, אנחנו צריכים לסיים את הפרק כבר לגמרי.

> **ר' יואל אשר:** זה מעניין, כי חלק ממה שהמעוברת צריכה לאכול הוא בשביל הילד, לכאורה היו צריכים...

>

> **ר' יצחק:** אז מה, אין אלו מזונות לילד, עשה לי טובה, שתסתדר, זה התינוק שלה.

הלכה י"ז: מזונות הבנים והחזקתם אחר כ"ד חודש

סדר הדברים לאחר עשרים וארבעה חודשים

ר' יואל אשר: טוב מאוד. מה קורה בדבר כזה? **שלמו חדשיו וגמלתו...**

ר' יצחק: מה קורה... עכשיו ממשיכים הלאה. כלומר, עכשיו היה להם תינוק...

ר' יואל אשר: את עשרים וארבעה החודשים האם צריכה להניק.

ר' יצחק: כן. כן. עכשיו, זה אחר כך, אחר כך האב מחויב לתת מזונות, אבל.

ר' יואל אשר: אבל היכן הוא צריך לתת מזונות?

ר' יצחק: עכשיו נלמד איך האב מחויב לתת מזונות לילד אחר כך. כלומר, קודם כפו אותה. כלומר, למדנו, אני רוצה להבהיר את סדר הדברים. ההלכה כאן עובדת כך: היא בעצם רוצה שהילד יישאר אצל האב, שייתן גם חלב. לאבות אין חלב בדרך כלל. אז לפעמים, או שהוא משלם לה על זה, והיא רק המינקת שלו עכשיו תמורת כסף. היא אינה אשתו, אלא רק המינקת שלו תמורת כסף. או שאפשר לכפות אותה, לפעמים אפשר לכפות אותה לעשות זאת, אבל היא בעצם אינה רוצה, נכון? כל אלה דברים שהיא אינה רוצה. היא הייתה יכולה לעמוד על כך שהאב ידאג לילדים. אבל לפעמים כופים אותה, או משלמים לה כדי שתדאג לילד, כן? כן.

עכשיו קרה מעשה נוסף. עכשיו הילד כבר אינו צריך הנקה, הוא סתם תינוק קטן, תינוק בן שנתיים. **שלמו חדשיו** הכוונה, כפי שלמדנו קודם, עד עשרים וארבעה חודש. כן. מה קורה עכשיו? האב הרי צריך לתת מזונות. השאלה היא אבל האם הוא חייב לשלוח מזונות אליה הביתה, מה שעולה קצת יותר, למדנו איך זה נקרא? ברכת הבית, או שיאמר, אילו מזונות? בוא אליי! אומר הרמב"ם:

בן עד שש שנים: זכותה של האם

ר' יואל אשר: שלמו חדשיו וגמלתו, כבר הסתיימו החודשים שבהם היא מניקה את הילד, ועכשיו מקבל האב את החיוב לתת מעתה והלאה אוכל לילד, כדין כל אב שצריך לפרנס את ילדיו. אז היכן הילד עכשיו? **אם רצת המגורשת שיהיה בנה אצלה,** אם המגורשת רוצה שהילד יהיה אצלה, **אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות.** עד שהילד בן שש נותנים את הזכות למגורשת שהילד יהיה איתה. נראה שזה טוב יותר ל... או שזה טבעי יותר שהאם תעשה זאת. והאב אבל מחויב במזונות, האב צריך לתת מזונות משום שהילד אצל האם. **אלא כופין את אביו,** כופים את האב, **ונותן לו מזונות,** והוא נותן לילד מזונות **והוא אצל אמו,** משום שהוא אצל האם. פירוש הדבר שהוא צריך למסור לאם או לשליח כסף למזונות כשהוא אצל האם.

ר' יצחק: מכיוון שבדרך כלל הסדר הוא שעד שש שנים

ר' יואל אשר: האב מחויב.

ר' יצחק: לא, גם הוא מחויב, וגם עוד דבר, אכן משום כך הוא מחויב עד שש שנים, מעניין, אבל כאן זה מנותק. אבל מכיוון שעד שש שנים בדרך כלל אמהות מטפלות בילדים קטנים, היא יכולה לומר, אם היא רוצה, זו זכותה, כביכול היא יכולה לומר שהיא רוצה שהילד יהיה איתה, היא כל כך אוהבת אותו, וממילא האב יצטרך לשלוח מזונות לשם. אבל אחרי שש שנים,

ר' יואל אשר: נכון, עד שש שנים ילד הוא חסר ישע, לכן האב צריך לפרנס, ומאותה סיבה האם יכולה לדרוש,

> **ר' יצחק:** שהילד, אבל היא רוצה, זה בגללה, לא בגלל הילד.

>

> **ר' יואל אשר:** כן? לא, זה בגלל הילד, **אין מפרישין אותו.**

>

> **ר' יצחק:** אני אומר, אבל היא רוצה. אם אמרה היא, אם היא אינה רוצה, לא כופים אותה, נכון? קודם כופים אותה. כשהוא עלול למות, משום שהוא עושה בעיות, ממילא כופים אותה, כאן לא כופים אותה. זה שלה. זו זכותה לומר, "אני רוצה את הבן שלי, הבן שלי איתי", "יש לי את הבת שלי",

ר' יואל אשר: הכול שלי. נכון?

בן אחרי שש שנים: הרמב"ם מדבר על כסף ולא על משמורת

ר' יואל אשר: ואחר שש שנים, אבל אחרי שש שנים, **יש לאב לומר,** האב יכול לומר כך: **אם הוא אצלי,** אם הילד בא אליי, **אתן לו מזונות,** אמשיך לתת מזונות אפילו אחרי שש שנים, אבל **ואם הוא אצל אמו איני נותן לו כלום,** אינני רוצה עוד לתת כשהילד אצל האם. לאב יש זכות לומר זאת, כלומר לומר שמעתה המזונות יהיו תלויים בכך שה

ר' יצחק: ילד אצלו. כלומר, בעצם לפני שש שנים יש לו גם כביכול זכות, כי מזונות פירושם, כלומר לפני שש שנים יש לו יותר חיוב מזונות, אבל הבה נתעלם עכשיו מהחילוק הזה, שעד שש שנים זו תקנת חכמים, ואחר כך זה רק אם הוא רוצה, הוא אינו צריך אבל אותו סוג, אין כופין, אבל על כל פנים לא בגלל זה החילוק. החילוק הוא משום שאחרי שש אין לה טענה שהילד יהיה אצלה, לא מתחשבים, היא אומרת אני רוצה, את יכולה לרצות, אבל כבר אין כסף, אין בעיה, יש לה זכות, עדיין יש לה את הזכות.

> ובכל זאת, אני רוצה לומר בבירור רב, העניין אינו עניין של משמורת. למה אני אומר זאת? משום שהאב אינו אומר אני רוצה שהילד שלי יהיה אצלי, הראב"ד כבר ידבר על זה. הרמב"ם אינו מדבר כלל על כך שהאב רוצה את הילד. האב מדבר רק על כסף.

ר' יואל אשר: האב אומר,

ר' יצחק: "יש לי כסף, עולה יותר כסף לשלוח לשם", או, "אינני רוצה לשלוח לשם כסף. את רוצה כסף? אין בעיה, אני נזהר, יש

לי לפרנס את הילד שלי אחרי שש השנים, אינני עוף, אינני עורב, אבל לא יותר כסף, אינני רוצה לשלוח כסף לאם, אני רוצה, הוא יכול לבוא אליי, אין בעיה." ומסתמא זה, את זה היא גם אינה רוצה,

ר' יואל אשר: כביכול, והרמב"ם אינו אומר מה

ר' יצחק: הדין כאשר סתם כאשר

ר' יואל אשר: האב אומר אחרי שש שנים אני רוצה שהילד יבוא לכאן, והוא אינו מקבל על עצמו מזונות, זה כבר שונה,

ר' יצחק: האם הוא יכול לדרוש? אני אומר, הנושא אינו אצל מי הוא יגור. הנושא הוא, כמה זמן יש לה זכות לומר שאני רוצה את הילד אצלי, ונראה שאם יש לה טענה טובה, סיבה טובה, אפשר לומר, אפשר לכפות אותו לשלוח מזונות לכאן. זה מהנושא שהרמב"ם מדבר עליו. בסדר? הוא אומר אחרי שש שנים, אומר הרמב"ם, לגבי בן הוא יכול לומר כך, לגבי זה לא. זה דברי הרמב"ם.

ההלכה בבת: אצל אמה לעולם וכפייה מדין צדקה

ר' יואל אשר: והבת, זה לגבי הבן, אבל בת, בת היא **אצל אמה לעולם**, בת שייכת תמיד אצל האם **ואפילו לאחר שש**. אפילו לאחר שש היא שייכת אצל האם, ועד שש האב יצטרך לשלוח לשם כסף, ואחר כך תהיה תלויה ההלכה ב...

ר' יצחק: והרמב"ם מסביר: **כיצד?** מה הדין אחר כך?

ר' יואל אשר: כיצד? אחר כך הדין כך, **כיצד? היה האב ראוי לצדקה**, אם האב ראוי די הצורך, יש לו די כסף כך שהוא יכול לתת צדקה.

ר' יצחק: כלומר, הוא אמוד, כפי שלמדנו קודם. אדם עשיר,

ר' יואל אשר: יש לו צדקה, יש לו כסף לצדקה, אם כן אפשר לדרוש ממנו שייתן את הצדקה לפי דיני קדימה בצדקה, הילד שלך קודם לאנשים אחרים. אם כן **מוציאין ממנו הראוי לה בעל כרחו**, מוציאים ממנו את הכסף, את הכסף הזה הוא הרי צריך לתת בכל מקרה לצדקה, כשיש לו כסף לצדקה הרי הוא מחויב בצדקה, ומוציאים ממנו את הכסף בעל כרחו, **וזנין אותה**, ונותנים פרנסה, נותנים מזונות לבת **והיא אצל אמה**, משום שהבת אצל האם, משום שהצדקה החשובה ביותר היא לתת, כלומר הצדקה הראשונה היא לתת לילד.

ר' יצחק: יש כאן איזו הלכה שלמדנו קודם, זה כבר יבוא כאן, אני מתכוון שאפשר לדון בזה לגבי זה, אבל הנקודה היא, למדנו בפרק הקודם שהחכמים אמרו שאם מישהו אמיד, אפשר לכופו לפרנס את ילדיו אף על פי שמדין מזונות, מבחינה טכנית, אין חיוב, מדין צדקה כן כופים אותו.

ר' יואל אשר: ואפילו נישאת האם לאחר, אפילו אם האם נישאה לבעל חדש, עדיין **בתה אצלה**, עדיין הילדה, הבת, נשארת עם האם, עם האב החורג, הבת. **ואביה זן אותה משום צדקה**, ואם יש לאב ממון של צדקה, צריך האב לפרנס את הילדה, לתת לילדה מזונות בבית האם והאב החורג **עד שימות האב**, עד שהאב נפטר, שאז הרי כבר יש פתרון לילדים, **שותיזון מנכסיו**

ר' יצחק: אחר מותו בתנאי כתובה.

ר' יואל אשר: הרי יש את הכלל הכללי שכאשר אדם נפטר, הבנות, כל זמן שהן עדיין צריכות, עד שנעשות בוגרות או עד שמוצאות שידוך, מתפרנסות מתנאי הכתובה של האב. **והיא אצל אמה**, כן, היא נשארת אצל האם כל הזמן, עד... או שמגיעים לממון של האב, או הכתובה.

הלכה י"ח: כשהאם אינה רוצה להחזיק את הילדים אצלה אין על האם שום חיוב כלפי הילדים

ר' יואל אשר: אם לא רצת האם שיהיו בניה אצלה אחר שגמלתן, כל הדברים האלה נאמרו כשהאם רוצה שיהיו אצל האם. זוהי זכות של האם,

ר' יצחק: לאם יש זכות כזו,

ר' יואל אשר: לאם יש זכות לבקש את הבן עד גיל שש, ואת הבת לעולם. אם האם אינה רוצה, הרי **אחד זכרים ואחד נקבות הרשות בידה**, יש לאם רשות לוותר על ילדיה, או שלא לקחת את הילדים. **ונותנת אותן לאביהם**, היא יכולה לתת את הילדים לאב, ואם האב רוצה

ר' יצחק: לא לקחת את הילד, אה לא, לא שהוא לא רוצה. אין בכלל. שש... אה,

ר' יואל אשר: אין אב? אה, **אם אין להם אב**, סליחה, **או משלכת אותן לקהל אם אין להם אב**. פירוש, כשכבר אין אב, האב נפטר או מה שלא יהיה, אפילו אז אין עליה החיוב לטפל בילדים, אלא היא פטורה, מעניין. או שהאב מחויב, או שזו בעיה של הקהל, מה שלא יהיה, ההקדש, בית הדין, מי שמטפל בדברים כאלה, **והן מטפלין בהן**.

ר' יצחק: כפי שהמגיד משנה מסביר, אין שום חיוב. כלומר, גם על האב אין חיוב מדאורייתא, החכמים אמרו חיוב לאב לפרנס את בניו, לזון את בניו. לאם אין שום חיוב כלפי ילדיה. יש לה זכות לבקש שהילדים יישארו אצלה ולבקש מהאב כסף, אבל מעבר לזה אין עליה חיוב. ממילא, כשהיא אינה רוצה, היא פטורה, היא יכולה לעשות כרצונה.

קושיא: מדוע אין האם מחויבת מדין צדקה וקדימה?

> **ר' יואל אשר:** אבל אני רוצה להבין, אם העניין הוא רק עניין של קדימה, אם לאישה יש ממון שהיא ראויה לצדקה, הרי היינו גם באותו אופן...

השגות הרמ"ך והראב"ד על הרמב"ם

קושיית הרמ"ך על החיוב מדין צדקה

ר' יצחק: אמת, אמת. כך שואל הרמ"ך הקדוש, שכתב כאן השגות על הרמב"ם. איני יודע אם זה בכלל מופיע כאן ב, איך קוראים לזה, אם יש — רגע, מביאים את זה כאן למטה — הוא אמר שאינו

מבין: כשאתה אומר שיש חיוב, מילא. אבל הרי הוא מדבר מדין צדקה, אם היא בוודאי גם אם של הילדים, שייקחו ממנה מדין צדקה!

אבל אולי באמת הוא מודה, הרמב"ם אינו מדבר על זה. לא ברור שהרמב"ם מדבר על המקרה הזה.

⟦#2⟧

השגת הראב"ד לגבי בן עד גיל שש

הראב"ד הקדוש, אני רק צריך לומר, הראב"ד חולק על הרמב"ם. מה שהרמב"ם אומר שעד גיל שש יכולה האם לבקש שאפילו הבן יהיה אצלה, אומר הראב"ד: **"עשיתו כמי שאין הדעת סובלת"** — זה לא יכול להיות, זה לא נכנס בראשו של הראב"ד — **"שנכוף את האב להפריד בנו ממנו עד שיהיה בן שש"**. איך אפשר לכפות על אב שבנו לא יהיה אצלו? שואל הראב"ד.

ואת זה אני רוצה לפרש בראב"ד, כי בזה אענה על טענת המגיד משנה. אומר הראב"ד, זה לא מתקבל על השכל. אב — מילא בת, הראב"ד מסכים, ילדה שייכת לאמהות, האם מטפלת בבנות. אבל בן, לא ייתכן שיכפו אב להפריד בנו ממנו עד שש, לא ייתכן.

והראב"ד אומר, יש לי עוד ראיה. תאמר שזו סתם סברא שלי? אומר הראב"ד, כלומר: **"והלא חייב לחנכו תורה בין ארבע ובין חמש"**. הרי למדנו בהלכות תלמוד תורה, מאימתי חייב, ממתי מחנכים בן? משיודע לדבר, מלמדים אותו **"תורה צוה"**, והראב"ד הבין שכן, בן חמש כתוב **"בן חמש למקרא"**. הרמב"ם לא הביא ממש את הלשונות, אבל מגיל ארבע וחמש כבר מתחילים ללמד בן תורה. שואל הראב"ד: **"ואיך יחנכנו ויגדל בין הנשים?"** איך ילמד אותו האב תורה אם הוא גר שם בין הנשים, אין לו אב בכלל בבית?

ממילא הראב"ד חולק. וודאי יש גם רקע: בגמרא אין — על כל הרמב"ם אין גמרא ברורה. הרמב"ם הקיש גמרא מאלמנה לגרושה, לא כתוב כראוי בגמרא שההלכה היא הבן אצל האם עד שש. הר"י מיגאש והרמב"ם קיבלו את המסורה שכך הפשט, אבל הראב"ד חולק.

אבל הראב"ד חולק כאן בעיקר מצד הסברא, וסברתו היא שלא ייתכן, **"אין הדעת סובלת"** שיכפו אב להוציא את בנו ממנו. ממילא סובר הראב"ד שהראב"ד מדבר כבר לכאורה כן, לא רק על היכן צריך לתת כסף, או אולי גם על זה, אלא גם על עצם הדבר שזה לא הגיוני לראב"ד. ממילא סובר הראב"ד שהאב יכול לכאורה מגיל שנתיים, או מתי שירצה, לומר שהוא רוצה שהבן יהיה אצלו, והוא רק ייתן לה כסף שם.

⟦#3⟧

דיון: האם חיוב תלמוד תורה הוא ראיה או עצם טעמו של הראב"ד?

המגיד משנה אומר על זה —

ר' יואל אשר: מה שאני לא מבין, מעניין שאתה לומד בזה —

ר' יצחק: בראב"ד שה—

ר' יואל אשר: חיוב לימוד התורה הוא ראיה. אני הייתי אומר לא, שהאב צריך רק שיהיה לו את בנו, הרי הוא צריך ללמוד איתו תורה!

ר' יצחק: לא, לא, זה בוודאי כך, זה בוודאי כך. אם יש מלמד אולי יהיה שונה? לא, לא, לא, רגע, זה ברור, זה ברור, זה בפשטות ש**"אין הדעת סובלת"**. מה פירוש **"אין הדעת סובלת"**? בהלכה, יש איזה חיוב? כן, מגיד משנה, כן. לא, אבל **"יכול הוא"** רואים מכאן, כולם — כבר חשבתי, לא, לא, לא, כבר חשבתי על זה גם כאן. זה ברור לי כך.

מדוע? בא המגיד משנה ואומר: הוא יכול לשלוח שליח, הוא יכול ללמד תורה מן הצד. בא המגיד משנה ואומר — איפה המגיד משנה? תמצא אותו רגע.